

EEN ONAFHANGELIJK WIJS EN ALMAGTIG WESEN

**De geloofsbelijdenis van Margaretha
Isabella van Ittersum tot Relaer
1801**

M.L. Hansen (ed.)

EEN ONAFHANGELIJK WIJS EN ALMAGTIG WESEN

**De geloofsbelijdenis van Margaretha Isabella van Ittersum tot Relaer
1801**

© Uitgegeven door STRENG, Epe 2009

Alle rechten voorbehouden. Niets aan deze uitgave mag op enige manier verveelvoudigd of openbaar gemaakt worden, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Voorwoord door Jasper Gerrit van Ittersum tot Relae	9
Geloofsbelijdenis van Margaretha Isabella van Ittersum	11
<i>Eerste Hoofdstuk</i>	12
<i>2 Hoofdstuk</i>	14
<i>Van Gods eigenschappen</i>	15
Over de Drie eenheid <i>4=de Hoofdstuk</i>	17
Vijfde Hoofdstuk <i>Van Gods besluit in t Algemeen</i>	20
Sesde Hoofdstuk <i>Over de Predestinatie</i>	21
Zevende Hoofdstuk <i>Over de Schepping</i>	22
Achtste Hoofdstuk <i>Over de Voorzienigheid</i>	24
Negende Hoofdstuk <i>Van t Verbond der werken</i>	26
tiende Hoofdstuk <i>Over de Zonden en haar straffe</i>	28
Elfde Hoofdstuk <i>Over t Verbond der Genade</i>	29
Twaalfde Hoofdstuk <i>Over de namen des Middelaars</i>	31
Dertiende Hoofd stuk <i>Over de Ampten des Middelaars</i>	32
Veertiende Hoofdstuk <i>Van de naturen des Middelaars</i>	34
Vijftiende Hoofdstuk <i>van Christus vernedering</i>	35
De Voldoening <i>Zestiende Hoofdstuk</i>	37
Over de Verhoging <i>Zeventiende Hoofdstuk</i>	37
Van de Roeping <i>Achtiende Hoofdstuk</i>	40
Van de Kerk <i>Negentiende Hoofdstuk</i>	41
Van de Regtveerdigmaking <i>twintigste Hoofdstuk</i>	42
Van het Gelove <i>Een en twintigste Hoofdstuk</i>	43
De Hijligmaking <i>Twee en twintigste Hoofdstuk</i>	45
Van de Wet <i>Drie en twintigste Hoofdstuk</i>	46

Van het Gebed	<i>Vier en twintigste Hoofdstuk</i>	47
Van de Sacramenten	<i>Vijf en twintigste Hoofdstuk</i>	48
Van de Doop	<i>Zes en twintigste Hoofdstuk</i>	50
Van 't Avondmaal	<i>Zeven en twintigste Hoofdstuk</i>	51
Acht en twintigste Hoofdstuk	<i>Van de staat na dit leven</i>	52
Bijlage		55

Inleiding

Het leven van Margaretha Isabella van Ittersum (1783-1809) duurde slechts vijftientig jaar en erg gelukkig was het niet. Ze werd in Leeuwarden geboren op 2 juli 1783 en gedoopt in de Franse kerk. Haar namen kreeg zij van haar grootmoeder Margaretha Isabella van der Capellen. Als peuter verloor zij haar moeder, Wilhelmina Carolina van Haren (1758-1785), en ze had geen broers of zusters. Ze werd in Leeuwarden opgevoed door haar grootmoeder Sara Adel van Huls, weduwe van de bekende Onno Zwier van Haren en door haar tante Marianna, een dochter van Onno Zwier. Beide dames waren stijf, streng, conventioneel en godvruchtig.

Isabella's vader, Jasper Gerrit van Ittersum tot Relae (1745-1819), was een militair met een ongemakkelijk karakter. Nadat hij min of meer genoodzaakt was ontslag uit de dienst te nemen, wenste hij zijn dochter bij zich thuis op de Overijsselse havezate 't Relae. Tante Marianne bezwoer dat het voor Isabella beter was in Leeuwarden te blijven totdat haar opvoeding was voltooid maar doordat haar tante meer geld voor die opvoeding nodig had en haar vader dat niet wenste of kon betalen, reisde Isabella in de zomer van 1798 - bijna vijftien jaar oud - naar 't Relae. Het was een bescheiden huis met weinig comfort, het lag afgelegen en er kwamen zelden bezoekers. Isabella vond haar bestaan saai en bekrompen. Van de nood een deugd makend las zij veel boeken, ze vond zichzelf een serieus en belezen meisje.

In 1801 ging Isabella op catechisatie bij dominee Dibbets in Raalte. Hij stelde vragen en met haar vader stelde Isabella de antwoorden op. Ze werd op een zondagavond bij de dominee thuis aangenomen zonder verdere getuigen. Isabella vond dat wel rustig zo maar haar vader was boos. De eerste keer dat Isabella aan het Avondmaal wilde deelnemen, organiseerde zij dat ook buiten medeweten van haar vader. Het zou in Leeuwarden plaats vinden. Ze verzocht een nichtje haar een - in Leeuwarden verplichte - zwarte japon te bezorgen maar ze vergat haar attestatie zodat het niet doorging. Haar vader was wederom verontwaardigd.

Soms ging Isabella met haar vader mee als deze met een vaste groep heren over diverse serieuze onderwerpen discussieerde. Zo ontmoette zij de gouverneur van de havezate De Hofstede, Gabriël Lambertus de Vidal de Saint Germain (1764-1832). Hij vond haar uiterlijk slecht verzorgd en voelde medelijden met haar maar gaandeweg vatte hij genegenheid voor Isabella op en zij beantwoordde zijn gevoelens. Ondanks verzet van haar vader trouwden zij op 20 oktober 1806, en door de goede zorgen van De Vidal werd Isabella 'een mooy mensch'.

De verhouding met haar vader bleef problematisch, de voortdurende onenigheden tussen haar vader en haar man maakten het steeds erger. Isabella en De Vidal verlieten het Relae en in Maastricht, bij haar schoonzus, beviel Isabella met veel pijn en moeite van een dochttertje. Het jonge gezin reisde naar Kleef waar het meisje na drie maanden stierf. Na een moeizame zwangerschap schonk Isabella op 6 december 1808 het leven aan een gezond zoontje maar zelf werd zij ernstig ziek. Op haar sterfbed nam zij afscheid van haar man met de woorden: 'Jesus wenkt mijn. O! hoe gelukkig, ja driewerf gelukkig voor mij, ik ben reeds van de wereld ontdaan. Gods zeegen ruste op uw en ons kind'. Isabella overleed op 5 januari 1809.

Behalve haar geloofsbelijdenis liet zij ook een autobiografie na en Isabella's echtgenoot beschreef zijn herinneringen aan haar. De transcripties van deze beide handschriften zijn door J.H. de Vey Mestdagh verzorgd.¹

1 J.H. de Vey Mestdagh (ed.), *Histoire de Marguerite Isabelle de Ittersum, écrite par elle même, 1783-1811*, Groningen 1995.
J.H. de Vey Mestdagh (ed.), *Raadgeving aan mijn zoon. Autobiografie van Gabriel Lambertus de Vidal de Saint Germain, 1764-1820*, Groningen 1997.

De geloofsbelijdenis staat in een schrift waarvan zij de pagina's nummerde. Haar vader schreef er na haar dood een voorwoord bij. In het schrift bevindt zich ook een losse notitie van zijn hand. In deze transcriptie is deze als bijlage opgenomen.

Het handschrift wordt in het familiearchief De Vidal de Saint Germain, inventarisnummer 53, in het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle bewaard.

Voor de transcriptie golden de volgende regels:

- De door Isabella gegeven indeling is in de inhoudsopgave overgenomen.
- De paginanummering, door Isabella geschreven met het cijfer en een haakje, zijn ook zo weergegeven.
- De spelling, interpunctie etc. zijn zonder wijzigingen overgenomen. Enkel een duidelijke en hinderlijke verschrijving is verbeterd, een ontbrekende tekst is tussen vierkanten haken toegevoegd.
- De onderstrepingen zijn gecursiveerd.
- Onleesbare tekst is weergegeven als < -- > en slecht leesbare teksten staan eveneens tussen <punthaken>.
- In deze aflevering van de Overijsselse Handschriften is van een index afgezien. Namen van (niet bijbelse) personen komen enkel voor in de inleiding, in de toevoegingen van Isabella's vader en op de losse notitie die als bijlage is opgenomen.

Voorwoord door Jasper Gerrit van Ittersum tot Relær

Deese manier van onderrigt in de Religien geschiede dat wanneer door den Predicant schriftelijke vragen wierden gedaan, wij als dan te zamen deselve na dagten om er de antwoorden op te doen. veel nasoeelingen in de Cathegismus van den vermaerden J: Saurin. - tragtende wij te gelijk en bijzonderlijk teegenbewijsen te maken over de stellingen van Voltaire, Rousseau, de groote Frederic Konink van Pruijssen en eenige anderen welke wij in onderscheijden Wetten in onse Leesingen bevonden. welk een en ander ten gevolge had om overtuigende Religie gronden te hebben. Het uijt eijnde en laaste oogenblikken van mijn Wijlen dogter heeft beweesen hoe zeer met alle deese gevoelens bezielde is geweest, en dus volgens den mensch gedacht, een Zalige Eeuwigheijt is ingegaan.

J:G Van Ittersum tot Relær

Geloofsbelijdenis van Margaretha Isabella van Ittersum

Geloofs Belijdenis
Van de H:Wgebooren Freulen Margaretha
Isabella van Ittersum Tot Reelaer

Daar in onderweesen door den Wel
Eerwaerden en Seer Geleerden Heer
Simon Dibbetz, Predicant
in de Gemeente Tot Raalte

Ende deese Geloofs Belijdenis afgelegd
op Woensdag den 12 Augustus
1801

Zij is te Cleef overleeden den
7 Januarij 1809 oud 25 jaaren
6 maanden en 5 dagen.
Sijnde getrouwt den 20 october 1806. met den
Heer Vidal de St Germain, heeft nagelaten
Een Zoon genaemd Gabriel, Jasper, Gerrit.
Gebooren den 6 December 1808.
NB Eygenhandig deese door haer
geschreeven²

² Onder Isabella's introductie schreef haar vader na Isabella's dood deze toelichtende tekst.

1)

Eerste Hoofstuk

Vrage Welk is het eerste beginzel van alle Godsdienst

Ant: Die vaste overtuiging dat er een wesen bestaat t welk wy God noemen

V op welk eene wijze kan men tot deze overtuiging geraken

A Door een regt gebruik der rede en der H: Schrift

V Wat is de rede?

A Zij is een vermogen der ziele om zig denkbeelden te vormen van zaaken, dezelve te vergelijken en daar uit een besluit op te maken

V: hoe komt men door het gebruik dezer rede tot die overtuiging dat er een God is?

A langs twee wegen, de eerste noemd men eene ingeschapene de tweede eene verkregene kennis.

V: Wat noemd gij de ingeschapene kennis

A Eene geneigheit om iets als God te dienen welke men by alle menschen bespeurd

V Is er zulk eene ingeschapene

A Ja wij bewijzen dit voor eerst uit het geweten der menschen dat door haar onfeilbare beslissingen omtrent t geen goed en kwaad is ons toeroept dat er een opperste wetgever en rigter is die behouden en verderven kan, en ten andere uit de overeenstemming van alle volken in dit stuk waar van

V^r Geeft ook de Heilige Schrift hier aan hare toestemming

A Ja men zie Rom: 1: 19 Cap en Rom 2 Cap 14

V Wat is de verkregene kennis

A Zij is die kennis van God welke wij door de beschouwing van het geschapene verkrijgen

2)

V maar hoe kan men door de beschouwing hier van tot de kennisse Gods geraken

A Om dat de dingen die men ziet van hun zelve niet zijn blyven kunnen

V Waar uit besluit gij dat de dingen die men ziet van hun zelve niet zijn kunnen

A Om dat deselve bij opvolging van oogenblikken bestaande een begin gehad hebben, en dus van een wesen buiten moeten voortgebracht zijn

V Waar uit besluit gij dat de geschapene dingen van hun zelve niet blyve kunnen

A Om dat zij in hare voortdoring afhankelijk zyn zo dat zy hun bestaan door eigen kragten geen oogenblik kunnen verlengen

V Welke gevolg leid gij hier uit

A dat de dingen die men ziet noodzakelijk van een onafhankelijk wijs en almachtig wesen moeten geschapen worden en onderhouden zijn

V leerd ook de H: Schrift ons dus door de beschouwing van t 'geschapene tot de erkenenis van t 'op-
perwesen opklimmen

A Ja men leese Rom 1 - Cap 20 Psalm 19-2 en Job 12: 7-9

V kan het enkele natuurligt ons God leeren kennen als een God van zaligheid voor zondige schepselen

A Neen, het kan ons wel leeren dat er een God is. ook is het zelve in staat om ons eenigsins op te leiden tot de kennisse van Gods wesen, van zijn eigenschappen en werken, maar verders kan het rede ligt ons niet brengen en het laat ons ten eenemaal onkundig of God zonder krenking zijn deugden zig in het zaligen van zondaaren kan verheerlijken

V wat moeten wij dan meer van God weten zullen wij in hem de vader ja de zaligmaker van zondige Schepselen

3)

aanbidden

A Dan moeten wij met het leerstuk der drie eenheid en insonderheid met de tweede persoon in zijn hoedanigheid als middelaar en verlosser nauwkeurig bekend zijn

V Welke bewijs hebt gij dat de kennis van den tweede persoon in de aanbiddelijke drie eenheid volstrekt nodig is tot onze saligheid

A De Bijbel zegt dit volmondig men lese slegts Joh 17. vrs 3 Hand 4 vrs 12

2 Hoofdstuk

V Wat is de H Schrift

A Dat boek t welke de Christenen voor eene onmiddelyke openbaaring van Gods wil aangaande de zaligheid der menschen houd

V Is er altijd een beschreven woord van God geweest

A Neen eerst ten tijde van Moses heeft men [met] het opstellen van t selve een begin gemaakt, terwijl God voor die tijd door mondelingen aanspraken en openbaring in dromen en gesigten zijn wil aan de aartsvaders bekend maakte

V hoe wierden dese openbaringen in de geslagten bewaard

A Door overlevering van deselve door de vaders aan hunne kinderen en kindskinderen dat toen zonder gevaar van verminking of vervalsching geschieden konde

V: Waarom dat

A Om dat de Aartsvaders langer leefden, om dat de menschen toen minder in getal waren om dat God zig in die vroege dagen menigmaal openbaarde,

V waarom heeft God naderhand zijn woord laten beschrijven

A om dat de straks genoemde reden ophielden, ook was het oogmerk der Godheid nu niet langer slegts eenige wynige geboden en leerstukken door sommige huisgesinnen te laten bewaren, maar hij wilde hier in verandering maken

4)

V: Is Gods woord op uitdrukkelijk bevel van hem geschreven

A Ja duidelijke sporen ontmoeten wij in verscheiden boeken van den Bybel, die alle strekken om ons te overtuigen Insonderheid getuigen Moses en Johannes de eerste en laatste Schrijver dit. men lese Exodus 17 - vrs 14 en openb: 1 vrs 11

V Maar sulke uitdrukkelijke bewijzen dat zij op Godlijk bevel geschreven hebben, ontmoeten wij niet bij alle Schrijvers van den bybel

A Dit is zo, maar men moet het egter daar voor houden nadien het aandrijven, van hun door den H: Geest voor een genoegzame Godlijke last heeft verstrekt

V Zijn zij dan alle in het schrijven door den H Geest bestierd en aangedreven

A Ja dit blykt onder andere uit 2 Petri Cap 1 - vrs 11 ook uit het getuigenis van David 2 Samuel 23 vrs 2

V Wat besluit gij hier uit

A Dat de Schrijvers in t 'geen zij te boek gesteld hebben niet hebben kunnen dwalen en ook geen oogmerk gehad, Om de Wereld door een verdigt verhaal te misleiden

V Welke boeken brengt gij tot de H Schrift

A Die des Oude en Nieuwen Testament

V Waar voor houd gij de Apocriephe boeken

A Voor waar in wel stigtelyke en nuttige dingen gevonden worden die waardig zijn gelezen [te] worden maar geenzins Goddelyke boeken

V Waarom niet

A Om dat zij fabelagtige dingen, ja zelfs dwalingen behelzen om dat zij nog door de Oude Joden, nog door de eerste Christenen voor godlijk erkend zijn, om dat zij door geen Profeten geschreven zijn om dat zij nog door Christus, nog door zijne Apostelen in t N: T: worden aangehaald, t welk nogtans omtrent verscheiden boeken des O: T: geschied

5)

V Welke bewijzen hebt gij voor de Godlykheid der boeken des O en Nieuwen Testaments

A De verborgenheden en de voorsegging die in deselve vervat zijn en de wonderwerken die tot staving geschied zijn

V Wat zijn verborgenheden

A Zulke dingen die niemand zou hebben kunnen weten zo zij niet van God geopenbaard waren

V: Vind men zulken in de bybel

A Ja men denke, slegts aan de Schepping uit niet, in ses dagen, aan het leerstuk der drie eenheid, en van de vereeniging der twee naturen in den Middelaar En daar dese dingen nimmer in s'menschen begrip zouden zijn gekomen, zo God ze niet zelve geopenbaart had zo besluiten wy met reden dat de inhoud van den bybel Godlyk is

V hoe bewyst gij uit de voorseggingen de Godlykheid van den Bybel

A Daar de mensch niet weet wat morgen geschieden zal en wij er aantreffen die honderde Jaren naderhand zouden vervuld worden, en het ook op hun tijd en plaats zijn, zo moet volgen dat deselve van niemant als van God haar oorspronck hebben

V: Strecken de wonderwerken die tot staving der Bybel geschied zijn, tot een bewijs desselfs Godlijkheid

A Ja, daar God ze alleen verrigten kan, en het tegen zijn hyligheid zoude strijden, dat hij de mensch het vermogen toe zou geven ter bevestiging van een leugen, zo moet volgen dat een leer die door dezelve bevestigt is een leer der waarheid is.

V: Welke eigenschappen kend gij aan de Bijbel toe

A de volmaaktheid en klaarheid

V hoe onderscheid men de volmaaktheid van de bijbel

A In eene volmaaktheid der inhoud, en eene der deelen

6)

V: Wat is die der inhoud

A: Dat zij in zig behelst een volledig onderwijs aangaande onse zaligheid

V hoe bewijst gij dit

A: voor eerst uit het getuigen van David Psalm 19 vrs 8 ten tweede uit het streng verbod om niets tot deselve toe, of van deselve af te doen openb: 22 vrs 18 en 19, en eindelijk uit t 'niet t welke zij tot onse zaligheid heeft 2 Timoth: 3 vrs 16

V Wat is de volmaaktheid der deelen

A: Dat gene dier boeken is verloren gegaan of vervalscht.

V: hoe bewijst gij zulks

A: Voor eerst uit 't uitdrukkelijk getuigenis van Christus, Math: 5 vrs 18 ten tweede uit de tedere zorg van God voor zijn woord als zijn dierbaar pand En eindelijk in de getrouwheid der kerk in t beware van deselve.

V: Wat is de klaarheid van den Bijbel

A Dat zij zelfs van den eenvoudigsten mensch kan verstaan worden, in die dingen welk hem ter zaligheid te weten nodig zijn.

V: hoe bewijst gij dese eigenschap van de Bijbel

A: Uit Psalm 119 vrs 105 en uit de bevinding van elk heilige

V: Mag elk mensch de Bijbel leesen

A: Ja dit beweert Christus uitdrukkelijk Joh 5 vrs 39

7)

[Derde hoofdstuk]

Van Gods eigenschappen

1 V: Wat is God

Ant Een oneindig en volmaakt Geest, dit leert ons de reden nadien deselve ons God als een oneindig, volmaakt onafhangelijk en onveranderlijk wesen leert kennen, en dit alle eigenschappen zijn die aan geen stoffelyk wesen, eigen zijn, en de H: S: bevestigt zulks Joh 4 vrs 24.

2 V bewijs dat God een Geest is

Ant Er is maar een Godlijk wesen. de rede leerd sulks volgens haar uitspraken, daar kunnen twee wesens die elkander gelyk zijn in volmaaktheid en magt ter zelve tijd niet bestaan, de H S: bevestigt zulks Deut: 6 vrs 4

3 V: hoe veel Godlyke wesens zijn er

Ant Een.

4 V: Wat is een naam.

Ant Iets daar mede men voorwerpen onderscheidt

5 V: Is God daar toe namen nodig en waar om worden hem dan naamen toegekend

Ant Om hem van de Afgoden te onderscheiden die ook God genoemd worden, en voornamelijk om zig nader aan ons te ontdekken, en zijne deugden, en op dat wij van en tot hem zoude kunnen spreken

6 Welke is de voornaamste van Gods naamen

Ant Jehovah waar door die eigenschappen van God die men gemeenlijk de onmedeelbare noemd. aangeduid worden

7 V: Hoe worden Gods eigenschappen onderscheiden

Ant In medeelbare en onmedeelbare.

8 V: Welke zijn de onmedeelbare eigenschappen

Ant Onafhankelijk Eeuwig Onveranderlijk Oneindig in volmaakheden overalometgenwoordig.

9 V: Wat is Gods onafhankelijkheid en hoe bewijst men die

Ant het is die deugd van God waardoor hij de reden van zijn bestaan en volmaakheden niet in een ander, maar in zig zelve heeft, en teffens de opperste oorszaak is van alles wat buiten hem is

8)

De reden leert ook deselve nadien God niet door deselve Wareld of eenig ander wesen kon zijn voortgebracht en echter God blijven, de H S: bevestigt zulks Hand: 17 vrs 25

10 V: Wat is Gods eenvoudigheid en hoe word die bewesen

Ant t Is die volmaaktheid waar door alles in Gods is een en t zelve is, en geen de minste samenstelling plaats heeft, hier voor pleit wederom de reden nadien zij leerd dat alles wat saamgesteld is, afhankelijk toevallig, deelbaar, veranderlyk en eindig zijn moet, in de H S: bevestigt zulks 1 Tim 2 vrs 2

11 V: Wat is Gods eeuwigheid

Ant dat hij bestaat zonder begin, opvolginge des tijds of einde.

12 V: Kunt gij dit bewijzen

Ant Ja David zegt Psalm 90 eer de bergen geboren waaren en gij, de Aarde gemaakt had Ja van Eeuwigheid tot eeuwigheid zijt gij God, en als hy een begin gehad heeft was hy niet boven het schepsel verheven, nadien hij dan ook voortgebracht zou zijn

13V: heeft ook bij God een opvolging van oogenblikken plaats als by de menschen.

Ant Neen 2 Petri 3 vrs 8 Een dag is bij de heer als duisend Jaar en duisend Jaar als eene dag

14 V: Wat is Gods over al omtegenwoordigheid

Ant die volmaaktheid waar door hij bij alle dingen die buiten hem zijn te gelijken tijd tegenwoordig is wij bewijse dit uit de reden, God bestaat volgens deselve zonder opvolging van oogenblikken, maar dit zou geen plaats kunnen hebben, zo hij op het een hier en op het andere oogenblik elders was, de H S: bevestigt het Ps: 139 vrs 7, 8, 9.

15 V: Is God zo wel met zijn wesen als werken over al tegenwoordig

Ant Ja want werken verondersteld zijn, daar hij nu

9)

overal werkt moet hij ook met zijn wesen overal zijn de H S: zegt dit insgelijks Jeremia 23 vs 23-24

16 Wat is Gods onveranderlijkheid en hoe bewijst men die

Ant die eigenschap waar door hij in wesen en volmaakheden altijd deselve is, wij bewijzen dit uit Maleachi 3 vrs 6. Ik ben de Heere en worde niet verandert en Jacobus 1 vs 17 Ik ben de Vader der ligten bij welk geen verandering is, Indien God veranderde zoude hy volmaakter of onvolmaakter moeten worden, daar het eerste onmooglyk is daar hij de aller volmaakste is en had het laaste plaats dan bleef hy geen God, zo sluit dit alle verandering en opvolging van oogenblikken in zig

17 Welke zijn de medeelbare eigenschappen.

Ant de alwetenheid, wijsheid, hyligheid, goedheid, en almag

18 Wat is d 'alwetenheid

Ant Dat hij op de volmaakste wijze zig zelve kent en alle dingen buiten hem

19 Kend God ook alle toekomstige gebeurlyke dingen

Ant Ja nadien alles gebeurlyk is de grondslag van zijn bestaan in Gods wil heeft, en zonder deselve niet bestaan zoude

20 Wat is zijne Wijsheid en hoe bewijst men die

Ant dat hij zig in alles t 'beste einde voorstelt en de bekwaamste middelen ter bereiking kent, en zij wordt ook uit zijne werken bewesen, zie Psalm 104 vrs 4

21 hoe onderscheid men Gods wille

Ant in verborge en geopenbaarde

22 Wat verstaat men door Gods verborgen wille

Ant die bepaling die hij van eeuwigheid gemaakt heeft omtrent het geen zijn en gebeuren zoude

23 wat door de geopenbaarde

Ant die leerstukken die God ons openbaart in zijn woord om te dienen tot een regel van ons geloof, en tot een rigtsnoer voor onzen wandel.

24 Welke volmaaktheen behoren tot Gods wille

10)

Ant de eigenschappen daar van zijn, hijligheid en goedheid

25 Wat is de heiligheid

Ant die volmaaktheid waar door hij zig zelve en alles wat met zijne deugden over een komt bemind en wat alles wat daar tegenstrijdig is, een afkeer heeft, dese deugd erkend de H S: Jes: 6 vrs 6 Heiligen Heilig Heilig is de heer der heerscharen

26 Wat is de regtveerdigheid

Ant Wij noemen het die deugd waar door hij het goede beloont t kwade straft dese deugd vloeit uit Gods hyligheid, wijsheid en goedheid, en de H:S: leerd deselve op veel plaatsen, onder andere Rom 2 vs 6 welke een iegelijk zal vergelden na zijn werken Job 34 vs 10

27 Is de straffende gerechtigheid, waar door God den overtreden, den welverdiende, en bedreigden straffe doet ontvangen God natuurlijk eigen

Ant Ja dit blijkt voor eerst uit zulke plaatsen daar duidelijk gesegd word dat God de zonden straft als Exodus 20 vrs 5 en Psalm 50 vrs 21 ten tweede uit zulke van welke men zonden en straffen in een onafscheidelik verband plaats als Prov: 8 vs 36 Ezechiel 18 vs 4 en eindelijk uit zulke texten, waar het straffen uitdrukkelijk tot Gods regterlijke regtveerdigheid gebragt word als Ps: 7 vs 12 en 2 Thes: 1 vs 6 Ook zou God van wreedheid niet kunnen vrijgesproken worden, indien hij de zonde ongestraft kunnende vergeven echter de Zoon zijner liefde aan het smadelijk lyden des doods overgegeven had.

28 hoe verdeeld men de goedheid van God

Ant In algemeene en bijzondere

29 Welke zijn de voorwerpen van Gods algemeene Goedheid en waar in betoont hy die

11)

Ant Aan de geheele schepping, de aarde is vol van de goedertierenheid des heeren segt David Psalm 119 vs 64. en God betoont deselve door een mededeling van allerlei natuurlyken segeningen

30 Welke zijn de voorwerpen aan wie God zijn bijzondere Goedheid betoont

Ant die bepaald zig alleen aan die genen welke hij van eeuwigheid gekend heeft tot zaligheid hij betoont dit door hun alles te schenken wat tot het geestelijk leven en de eeuwige gelukzaligheid nodig is, van dese spreekt Azaph Psalm 73 vs 1 Immers is God Israel goed den gene die rein van harte is.

31 Wat verstaat gij door Gods magt

Ant Dat hij alles doet wat hij wil mits het met zijne eigenschappen overeenkomt, Onze God is in den hemel en hij doet al wat hem behaagt, En dit leert ons hem te vreessen te gehoorsamen en op hem te betrouwen³

13)

Over de Drie eenheid

4=*de Hoofstuk.*

1 V: Indien er volgens t voorheen bewesene maar een Godlijk wesen is hoe noemd dan de H: Schrift drie Goden, God de Vader, God de Zoon en Heiligen Geest

Ant Om dat er in een en dezelfde natuur drie onderscheide bestaanlijkheden of *personen* zijn

2 Waar uit moet dit leerstuk bewesen worden

Ant daar dit leerstuk eene verborgendheid is, die boven s 'mensen heden is, zo kan het zelve alleen uit de H S: gekend worden.

3 bewijs uit het Oude Testament de meerderheid van Persoonen in t Godlijk wesen.

Ant: Genesis 1 vs 26 laat ons menschen maken, Gen: 3 vs 22 de mensch is geworden, als onzer een, Gen 11 vs 21 laat ons nederdalen en hunne sprake verwerven en Pred: 12 vs 1 gedenkt aan uwe schepper in t Hebreeuwsch staat *Scheppers* men kan hier bijvoegen Gen 19 vs 24 Ps 45 vs 8 en Ps 110 vs 1 alwaar uit drukkelyk God en God heere, en heere worden onderscheiden.

4 bewijs dat er in O T: drie persoonen zijn

Ant dit geschied voornamelyk Jez: 61 vs 1 de Geest des heeren is op mij (zegt de Messias) om dat de Heere mij gezalfd heeft en Ps 33 vs 6 door t Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt en door den Geest zijns monds al hun heir.

5 Wordt dese leer nog niet klaarder in t Nieuwe Testamen voorgedragen.

- Ant Ja bisonder in de doop van Christus Math 3 vs 16-17 en uit het bevel van onzen doop Math: 28 vs 19 en de zegewensch van Paulus 2 Cor: 13 vs 13.
- 6 Waar in zijn de drie personen een.
- Ant In haar wesen.
- 7 Waar in zijn zij als personen onderscheiden
- Ant In haar huishoudelijke werken en in personeele eigenschappen.
- [14]
- 8 Welke is de personeele eigenschap des Vaders
- Ant: dat hij altoos voorgesteld word als de eerste oorsaak van alles, en als een wesen dat bestaat door sig zelve.
- 9 Welke is de personeele eigenschap des Zoons
- Ant: dat hij gegenereert is van den Vader
- 10 Waar in bestaat dese generatie des Zoons
- Ant het is die eeuwige, dog voor ons onbegrijpelijke daad, des vaders waar door hij het zelve Godlyke onafhankelijk te hebben in zig zelve.
- 11 Wanneer is die Generatie des zoons geschied
- Ant van eeuwigheid af Micha 5 vs 1 Wiens uitgangen zijn van ouds van de dagen der eeuwigheid, en Spr 8
- 12 hoe komt dit over een met Psalm 2 daar gesegt word *heden* heb ik u gegenereert.
- Ant, vermits in Gods eeuwigheid geen eerder of later is zo kan de eeuwigheid door t woord *heden* worden uitgedrukt en zo moet men dit ook verstaan
- 13 moet dese generatie in een eigentlichen zin worden opgevat,
- Ant Ja, In deselve is alles wat in een eigentliche Generatie plaats heeft, namelijk een mede[de]ling van t zelve wesen door den een aan de ander, ziet dit uit Joh: 5 vs 26 Gelijk de Vader het leven in zig zelve heeft zo heeft hij t ook aan de Zoon gegeven om t leven te hebben in zig zelve. ook geven de namen van Zoon niet alleen maar ook van Gods eigen, Gods eeniggebore, Gods schoot Zoon, die op verscheide plaatsen in t N T: aan de tweede persoon gegeven worden, een eigentlijk Zoonschap, en dus ook een eigenlijke Generatie te kennen
- 14 Wat denken de Socinianen van dit leerstuk
- 15)
- Ant Dat de tweede Persoon eerst Gods Zoon zou geworden zijn door zijn wonderlijke geboorte uit de Maagd Maria door zijn heiliging tot s 'middelaars ampt, door zijn opstanding uit den doden, en sitting aan s Vaders regterhand.
- 15 Hoe wederlegt gij hun gevoelen
- Ant uit de H S: Jesus segt voorwaar ik segge u voor Abram was, ben ik Joh 8 vs 58 Jesaia noemd hem de Vader der eeuwen, en hij segt nog Joh 17 Vader verheerlijkt mij met de heerlijkheid die ik bij u gehad hebt, eer de Wereld was. uit alle dese plaatsen blijkt dat Jesus reeds Gods zoon was voor dat hij uit Maria geboren werd, ook zijn s 'heilands geboorte, zijne hijliging tot s 'middelaars ampt, en opstanding uit den dooden, meer bevestigende bewijzen dat hij Gods zone was, als redenen waarom hij dus zoude genoemd worden.
- 16 Welke is de Personeele eigenschap des H Geest
- Ant: Dat hij ten aanzien van zijn bestaan uitgaat van den Vader en Zoon
- 17 Bewijs dit
- Ant: hij word genoemd de Geest der waarheid die van de Vader uitgaat Joh 8 en de Geest des Zoons Gal: 4 vs 6
- 18 Is de H G: een persoon of slegts een eigenschap van God.
- Ant Ja hij is 'een dadelijk persoon, want aan hem word verstand toegeschreven 1 Cor: 2 vs 10 de Geest onderzoekt alle de dingen zelfs de dieptens God, en een wil 1 Cor 12 vs 11 ook is hy in den Doop van Christus als een Persoon verschenen, en Handelingen 1 vs 8 gij zult ontvangen de kragt des H: Geest.
- 19 Is hij een van de Vader en Zoon onderscheide persoon
- Ant: Ja Christus segt Joh 19 vs 16 Ik zal den Vader bidden dat hij u een ander trooster geeft namelijk de Geest der waarheid.
- 20 hoe bewijst men dat de Zoon en H Geest zo wel Godlyken Personen zijn als de Vader
- Ant Om dat aan hun zo wel als aan den Vader Godlijken namen, eigenschappen, werken, en eer,

worden toegeschreven

16)

21 Worden aan de Zoon Godlijke namen toegeschreven en waar geschied zulks

Ant Ja, hij wordt genoemd de grote God en verlosser, en 1 Timothéum 3 God geopenbaart in het vleesche

22 Welke Godlijken eigenschappen worden hem toegeschreven

Ant d 'Eeuwigheid onveranderlijkheid, over al om tegenwoordigheid, almagt, alwetenheid, allen eigenschappen die reden en Schrift aan geen ander dan aan een Godlijk wesen kunnen eigen zijn,

[23] Waar word zijne Eeuwigheid erkend

Ant: Heb 1 Gij Heere Heere hebt de Aarde van den beginne gemaakt en de Hemelen zijn het werk uwer handen, hij zegt, selve Openbaring 1 ik ben het begin en het einde die was, is, en wesen zal.

24 Waar word zijne onveranderlijkheid erkend

Ant Math: de hemel en Aarde zullen voorbijgaan, maar mijne woorden zullen niet voorbijgaan

25 Waar zijn overalometegenwoordigheid en alwetenheid

Ant Joannis 2 hij had niet nodig dat iemand hem getuigenis van de mensch deede, want hij zelve wist wat in den mensch was. en Johannis 21 heere gij weet alle dingen, gij weet dat ik u lief hebbe, waar twee of drie in mijne name vergadert zijn daar ben ik t'midden van hun, Math 18 vs 20 en Math 28 Ik ben met u tot aan t einde der Wereld.

26 Waar uit bewijst men zijn almagt

Ant Johannis 5 Al wat de Vader doet, doet de Zoon gelijkker wijs, hij zeide magt te hebben om de zonden te vergeven

27 Kend ge ook Godlijken werken die den Zoon toegekend worden

Ant: de Schepping verlossing en vergeving der zonden, rigter ampt, voorzienigheid opwekking der doden, het geven [van] een eeuwig leven.

28 bewijs dat hem de Schepping word toegekend

Ant Johannis 1 Alle dingen zijn door het woord gemaakt en Colos: 1 door hem zijn alle zienlijken en onzienlijken dingen gemaakt in den hemel en op Aarde.

29 Waar word hem de voorgeziendheid toegeschreven

17)

Ant Coloss 1 Alle dingen bestaan door hem, en Hebr 1 hij onderhoudt alle dingen

30 Waar de verlossing, en vergeving der zonden

Ant Ephesen 1 wij hebben de verlossing in zijn bloed namelijk de vergeving der zonden

31 Waar t rigter ampt, opwekking der doden en geven [van] een eeuwig leven

Ant Handelingen ⁴ word geseid hij zal komen *oordeelen* levende en doden, Johannis 5 Gelijkerwijs de Vader de doden opwekt doet ook de Zoon, Johannis 10 Ik geef het eeuwige leven aan mijne schapen.

32 Welke Godlijke eere moet hem bewezen worden

Ant geloof, aanbidding, en zig laten dopen in zijn naam

33 Noem mij hier voor de bewijzen

Het geloof in hem wordt overal gepredikt, en hij zegt zelfs dat wij in zijn naam gedoopt moeten worden. en voor de aanbidding, Joh 5 alle moeten den Zoonen eeren als den Vader, in den naam van Jesus moeten zig alle knien buigen in den hemel en op aarde, Hebreen 1 dat alle Gods engelen hem aanbidden.

34 Worden ook aan de H: Geest Godlijken namen toegekend

Ant Ja hij word genoemd de Geest God, de Geest der waarheid

35 Welke Godlijken eigenschappen

Ant d Eeuwigheid, overalometegenwoordigheid, almagt, onveranderlijkheid, en alwetenheid, en verstand,

36 Waar zijn Eeuwigheid.

Ant de Geest God zweefde op de wateren. Gen 1.

37 waar d 'overalometegenwoordigheid en alwetenheid

Ant Psalm 139 waar zou ik henen gaan voor uw Geest waar zou ik vlieden voor uw aangesigte, de

4 Opengelaten ruimte.

Geest onderzoekt alle dingen, zelfs de dieptens Gods 1 Cor 2 vs 10

38 Waar d 'almagt en verstand

Ant Wederom Psalm 33 vs 6 en 1 Cor 2 vs 10

39 Welke Godlijken werken

Ant de Schepping, voorsienigheid, ons geloof, bekering, versegeling en bewaring in de staat der genade, opwekking der

18)

doden, en geeven een eeuwig leven

40 kunt gij bewijzen dat hem de schepping en voorzienigheid worden toegekend

Ant Wederom Psalm 33 vs 6 en God onderhoudt alle dingen door t woord en den Geest

41 Is ook het geloof en bekering een werk des H Geest

Ant Johannis 3 Zo gij niet wedergeboren zijt door water en Geest kunt gij in t koninkrijk Gods niet komen en Cor 6 vs 11, dat wij worden afgewaschen, geheiligt en geregtveerdigt in den naam van Jesus en door den Geest onsen God,

42 Word hem ook de versegeling toegeschreven, en opwekking der dooden.

Ant Ephesen 1 vs 13-14 In welke gij ook na dat gij gelooft hebt zijt versegelt geworden met den H Geest der belofte, die het onderpant is van onze erfenisse tot de verlossing, en elders het geloof is een gave des Geestes, en wij weten dat die Christus uit den doode opgewekt heeft ook ons doden lichamen verlevendigen zal, door zijn Geest die in ons woont,

43 Welke Godlyke eere moet den H Geest toegekend worden

Ant geloof aanbidding, en in zijn name gedoopt worden

44 Welke bewijzen zijn hier van

Ant het geloof in hem word overal gepredikt, wij moeten God bidden om zijn Geest lucas 11, wij moeten hem dienen Philip: 3 vs 3 en voor de aanbidding Biddet dat gij moogt ontfangen de kragt des H Geest segt Jesus en hij heeft ons ook bevolen in zijn naam gedoopt [te] worden Math 28 vs 19

45 kan men zig tegen hem als een Godlijk persoon niet swaar besondigen

Ant Ja Jesus segt alle zonden zal den menschen vergeven worden die tegen den Zoon des menschen gesproken heeft het zal hem vergeven worden, maar die tegen den H Geest gesproken heeft het zal hem niet vergeven worden lucas 12 vs 11 en Handelingen 5 blykt dit uit d 'Historie van Ananias

19)

46 kunt ge bewijzen dat de drie Godlijke personen een in wesen zijn.

Ant Johannis segt dat dese drie een zijn en de reden leert ons dat daar er maar een God zijn kan, dese drie aan wie de Bijbel de Godheid toeschrijft, zo vereenigd zijn dat zij de waaragtige eenige en eeuwigen God uitmaken.

Vijfde Hoofdstuk

Van Gods besluit in t Algemeen

1 hoe omschrijft men het besluit van God

Ant: het is die bepaling van den Godlijken wil, wat hij ten aanzien van alle zijne werken doen zou

2 kan men bewijzen dat God een besluit omtrent alles genomen heeft.

Ant Wij kunnen ons geen volmaakt Opperwesen voorstellen, zo als wij bewezen hebben dat God is zonder dat wij hem beschouwen, als bepaalt hebbende, wat geschieden en niet geschieden zal, het tegendeel zou daar tegen aan strijden de H S: zegt dit ook in alle die plaatsen daar gesproken word van Gods raad van zijn welbehagen, van zijn voornemen.

3 Wanneer is het besluit Gods genomen.

Ant reeds van eeuwigheid af, Gode zijn alle zijne werken van eeuwigheid bekend, Handelingen 17 anders zou God in de eeuwigheid niet geweten hebbe wat hij doen of laten wilde, t welke in God te stellen de ongerijmtheid zelve is

4 Zijn Gods besluiten zo eeuwig als hij zelfs

Ja want zij behoren tot Gods wezen en kunnen van t zelve niet afgescheiden worden, daarenboven, zo de besluiten later waren als God, zou hij bestaan bij opvolging van oogenblikken, t geen tegen zijn volstreckte eeuwigheid strijd

5 hoe bewijst gij de wijsheid van zijn besluiten

Ant: Uit zijne werken, want zijn dese met wijsheid gemaakt, gelijk zelve de ondervinding leert, en de digter in den 104 Psalm erkend, dan moet ook t besluit ten hoogste wijs zijn

[20]

6 hebt gij ook bewijzen dat Gods besluiten vrij zijn

Ant Ps 115 vs 3 Onze God is in den hemel hij doet al Wat hem behaagt, trouwens is hij onafhankelijk in zijn wesen dan is hy t ook in zijn besluit

7. Maar Gods besluit was noodzakelyk als behoorende tot zijn wesen, hoe kan t zelve dan vrij zijn

Ant Gods besluit was noodzakelyk, zou hij een bepaalde wil hebben dog het is ook vrij want God was niet gehouden een wereld voortebrengen, en had zig eeuwig in zijne eigen Algenoezaamheid kunnen verlustigen dus was het besluit in t 'gemeen nodig dog niet de dingen waar om t 'besluit verkeerd, dese waaren volmaakt afhankelijk van Gods welbehagen

8. Is het besluit van God veranderlijk of onveranderlijk

Ant: Onveranderlijk, Want dat wij menschen veranderen in onze besluiten, komt uit gebrek aan wijsheid of magt om ze te vervullen, daar geen van beide plaats heeft in God nadien hij de wijsheid en almacht besit, volgt er dat bij hem geen reden van verandering zijner besluiten kan plaats hebben.

[21]

9. Waar over gaat het besluit van God

Ant: Over alles wat reeds gebeurt is en nog gebeuren zal in eeuwigheid, t 'gaat over alles dat niet gebeuren zou benevens als de middelen en omstandigheden daar toe leidende.

10 Is ook de dag van ons sterven bij hem bepaald.

Ant Ja Job 14 vs 5 dewijl zijne dagen bestemd zijn, en het getal zijner maanden bij u is, en gij zijne bepalingen gemaakt hebt die hij niet overgaan kan; en Johannes 7 vs 30 Zij sogten hem aan te grijpen dog niemand en sloeg de hant aan hem, want zijne uiere en was nog niet gekomen, zo dikwijls als iemand zig door een of ander middel van t 'leven berooft, moet men ten aanzien van God zeggen, dat hij toelaat dat die mensch tot die dwaasheid komen zou, dog niet te min heeft zijn leven niet korter geweest, dan t ' volgens Gods besluit zijn zou.

11. heeft het besluit ook verkeerd over t 'zedelijk goed en kwaad dat op de wereld gebeuren zoude.

22)

Ant: Dit leeren ons de voorbeelden van Josef en Christus ook ondersteld het besluit om een Middelaar te zenden, in God een besluit om de zonden, toe te laten, daar en boven straft hij dikwijls zonden met zonden, maar hij doets niet zonder te voren besloten te hebben, eindelijk heeft de zonden dikwijls grote gevolgen die wij in t besluit niet kunnen ontdekken.

Sesde Hoofdstuk.

Over de Predestinatie

1. kunnen wij dit leerstuk wel volkomen bevatten, en van alle bedenkingen die tegen het zelve aangevoerd worden suiveren

Ant: Neen, in dit stuk zijn dieptens die wij niet doorgronden kunnen, en wij verdedigen het gevoelen onzer kerk niet om dat het boven alle swarigheid is, maar dat het zelve er minder heeft als de gevoelens der andere gezindheden en om dat het zelve met de H: Schrift overeenkomt, en eindelijk om dat alle die het met ons omtrent Gods, voor kennis eens zijn, door omwegen welke wij vermijden, moeten komen tot die diepte des rijkdoms, van welke Paulus spreekt Rom: 11.

2. Wat verstaat gij door de Predestinatie?

Ant: Zij is die bepaling der Godlijken wil waar door hij heeft vasgesteld wie uit het gevalle menschedom zou zalig worden en wie niet.

3. hoe veel deelen of daden onderscheid men er in?

Ant de verkiesing en de verwerping

4. Wat is de verkiesing?

Ant: het besluit van God om sommige menschen een eeuwige zaligheid te schenken.

5 Welke zijn de voorwerpen van deselve, en wie zijn uitverkoren?

Ant Dit is God alleen bekend dog het kunnen geen andere zyn dan zulke hij zijne Genade verleent om t 'geloof en goede werken te betragten, Inzonder segt de Hijland dat de uitverkoren, in tegengestelde van de verworpene t 'klijnste getal uitmaken, zie dit Math: 24 vs 16 veele zijn geroepen maar weinig uitverkoren

6 Is een voorgezien geloof of goede werken de grond

22)

En oorsaak geweest welke God van eeuwigheid bewoog om de eene mensch boven de anderen te verkiesen?

Ant. Er kan hier van geen andere oorsaak opgegeven worden als die Gods woord ons leerd, en dese is gene andere als zyn vrije welbehagen, zie dit onder anderen Rom 9, vs 16-18 waar uit blijkt dat hij zig ontfermt en verhart die hij wil, en indien een voorgezien geloof of goede werken, de oorsaak der verkiesing was, dan zou het zelve onzeker zijn, als afhangende van de mensch, maar de verkiesing is vast en seker 2 Timot 2 vs 19, het zegel Gods is vast, hij kend de zijnen Rom 9 vs 11-12 Als de kinderen nog niet geboren waren nog niets goed of kwaads gedaan hadden, op dat het voornemen Gods dat na de verkiesing is vast bleve, niet uit de werken maar uit den roepende Zo wierd gesegt de meerdere zal de minderen dienen Jakob heb ik lief gehad, Ezau heb ik gehaat. Eindelijk God werkt door de H Geest geloof en bekering in den mensch die uit zig zelve niets [210] doen kan, derhalven kunnen de goede werken gene oorsaak der verkiesing zijn, maar het werk der genade en de vrugten der verkiesing.

7 Wanneer is het besluit van verkiesing genomen

Ant Reeds van eeuwigheid Ephesen 1 vs 4 Gelijk hij ons heeft uitverkoren voor de grontlegging der wereld

8 Is dit besluit van God veranderlijk zo dat er een uitverkoren verloren kan gaan

Ant: Neen God doet ze volharden tot den einde, staat dat, het voornemen na de verkiesing vast blijve. Rom 9 vs 11 en Rom 8 vs 30. die hij geroepen heeft heeft hij ook geregtvaardigt en verheerlijkt

9 Opent dese stelling geen wijde deur tot losbandigheid en sorgeloosheid?

23)

Ant de menschen misbruiken wel dese waarheid, dog dat zij de deur tot losbandigheid opent ont-kennen wij in tegendeel behoort zij ons aan te sporen om onze roeping en verkiesing vast te maken door goede werken de Schrift zegt ook heden gij zijne stemme hoort verhardt u niet maar bekeert u, dit is de liefde Gods dat wij zijn geboden bewaren 1 Joannis 5 vs 3.

10 Kan iemand hier beneden tot een volkomen zekerheid geraaken dat hij uitverkoren is?

Ant: De Voorbeelden van David Azaph, en Paulus, die alle van hunne verkiesing zeker waren, tonen zulks, ook eischt God 2 Petri 1 vs 10 dat wij ons beneerstigen zullen om onze verkiesing vast te maken, en derhalven is zulks mogelijk.

11 Wat verstaat gij door het besluit der verwerping?

Ant: Dat gene door t welke ongelovige, en die tot den einde toe sig verhardten in t ' kwade, niet tegenstaande de middelen en vermogens hun gegeven, verloren gaan

12 Hoe veel daden onderscheid men in de verwerping?

Ant: twee, eene ontkennende, hier in bestaande dat God de verworpene met zijne genade voorbijgaat, en een stellige, hier in bestaande dat hij de verworpene om hunne zonden wil verdoemd.

13 kan men van zijne verwerping versekerd zijn

Ant: Daar gelove en bekeering, de kenmerken der verkiesing zijn, en een mensch deselve tot aan t einde zijns levens beoeffenen kan, Zo kan men van niemand hoe boos ook, zo lang hij leeft met zekerheid seggen dat hij verworpen is, de moordenaar die met Christus stierf wierd op t 'einde zijns levens bekeerd.

Zevende Hoofdstuk *Over de Schepping*

1 hoe verdeeld men Gods werken

Ant In die der natuur en die der Genade

2 Welke zijn die der natuur

24)

Ant. de Schepping en voorsienigheid

3 Wat verstaat gij door de schepping?

Ant Een voortbrenging van iets daar te voren niets was

4 Wie is de Schepper van alles?

Ant. God de Vader door zijn Zoon en H: Geest Psalm 33 vs 6, Dog insonderheid word het werk der Schepping aan de Vader toegekend, die daarom Math: 11 vs 25 Heere des hemels en der aarde genoemd word.

5 Wat heeft God geschapen?

Ant Alles wat bestaat zonder eenige uitzondering

6 Wanneer heeft God alles geschapen?

Ant Moses segt, Gen 1 vs 1 in den beginne dat is of in den beginne des tijds of in den beginne van de uitvoering des Godlijke besluiten.

7. Is dan de wereld van eeuwigheid niet geweest als zij nu Is?

Ant. Neen zij heeft een begin gehad dit bewijzen wij Uit de oorspronck der menschelijke maatschappijen die nog jong is Uit de geschiedenissen, die niet hoger dan Moses opklimmen te weten tot die tijd daar hij van spreekt, en uit de late uitvinding veeler kunsten en wetenschappen.

8 Waar uit heeft God alles geschapen?

Ant Uit niet, Rom 4 vs 17 hij roept de dingen die niet zijn als of zij waren.

9 Is die stoffe waar uit God de wereld geformeert heeft niet eeuwig?

Ant Neen deze bestaat bij opvolging van oogenblikken, dus heeft zij een begin gehad, daar en boven dat eeuwig is, is onafhankelijk, en onveranderlijk dog dese eigenschappen kunnen aan stof niet toegekend worden.

10 In welke tijd heeft God alles geschapen?

Ant In zes dagen

11 tot welk einde heeft God alles geschapen

Ant tot zijne verheerlijking en om zijne deugden

25)

meer te openbaren

12 Welke zyn de voortreffelijkste van Gods schepselen?

Ant De Engelen en de menschen

13 Wat zijn Engelen?

Ant. het zijn redelijke onsterfelijke en onstoffelijke wesens door God gebruikt tot uitvoering zijner bevelen zij worden genoemd Seraphims gediensstige Geesten, Hemelsche heirlegers en zijn bij hem in den hemel.

14. Zoud gij haar aanwese kunnen bewijzen?

Ant: Wij kunnen uit de reden slegts bewijzen, dat haar aanwese mogelijk en waarschijnlijk zij, dog de H S: spreekt van deselve op menigvuldige plaatsen, insonderheid zegt de digter van den 104 Psalm God maakt zijne Engelen Geesten, hun worden veele werken toegeschreven de voornaamste zijn dat zij de gelovigen beschermen, zig verblijden over de bekeerings eens zondaars, lucas 15 vs 10 voeren de ziel van den gelovigen na den hemel lucas 16 vs 22. en er zijn veele plaatsen in de Bijbel waar getoont word dat zy buiten gewoone werken hebben verrigt.

15 Op welke dag der schepping zijn zij waarschijnlijk geschapen?

Ant: op den eerste, dit blijkt uit Job 38 vs 7. daar gesegt word, dat toen de aarde nedersonk op hare grondvesten de morgensterren vrolijk zongen, en de kinderen Gods juichten.

16 hoe waren zij oorsproncklijk goed of te kwaad?

Ant: Zij waren goed geschapen

17 Zijn ze alle zo gebleven?

Ant: Neen sommige hebben hun beginsel niet bewaart en gesondigt

18 kunnen wij ook met eenige waarschijnlijkheid hare eerste zonden bepalen.

26)

Ant: Denkelyk de hoogmoed, Paulus segt 1 Tim 3 vs 6. en wordt niet opgeblasen op dat gij niet valt in t oordeel der Engelen,

19 Is de toestand der gevallene Engelen niet veel rampzaliger dan die der gevallene menschen?

Ant. Ja, om dat zij meer vermogens en eener verhevener natuur gehad hebben, en nog gedurig zondigen, er is voor hun geen hoop, en zij hebben nog swaarder oordeel te wagten, Judas 1 vs 6 Johannis 8 2 Petri 2 1 Joannis 3 vs 8

20 Betoond zig de Duivel nog werkzaam op Aarde?

Ant: Ja dit blijkt uit de verlijding van onse eerste Ouders, uit de versoeking van Job en Christus, ook wordt in t ' N T: het versoeken van den mensch onder verscheide spreekwijzen, als *in iemant te varen* als in Judas, het vervullen van iemants harte als dat van Ananias en Saphira, hij wordt ook genoemd de overste des magts des lugts, die werkt in de kinderen der ongehoorsaamheid, ook worden wij vermaant hem te wederstaan Jacobus 4 vs 7.

21 Wat is een mensch?

Ant: Een redelijk schepsel bestaande uit ziel en ligchaam

22 Wat is s 'menschen ziele?

Ant: Een redelijk denkend wesen, allernauwst aan t 'ligchaam verknogt, en door verscheiden vermogens werkzaam

23 Wat zijn haar twee voorname eigenschappen?

Ant, Onstofflijk en Onsterflijk.

24 Hoe bewijst gij dat de ziel onsterflijk is?

Ant Voor eerst is het een gevoelen van alle volkeren zelfs der heidenen, ten tweede, uit den aart der ziele zynde een geheel onstoffelijk wesen, dat in geene deelen kan ontbonden worden, en daar God niets vernietigt van alles wat hij gemaakt heeft, zo moet deselve overblijven.

27)

ten derde, heeft hij aan geen schepsel een drift gegeven of zij kan vervuld worden, maar aan de mensch heeft hij een zucht tot d ' onsterflijkheid gegeven, welk zyn goedheid niet toelaat dat onvervuld zoude blijven ten vierde, vordert Gods belonende en straffende gerechtigheid dat hij het goede belone en t 'kwade straffe dog daar zulks in dit leven niet altijd geschied, zo moet het noodzakelijk na dit leven plaats hebben, dog zal dan de mensch, voor beloningen of straffen vatbaar zijn, dan moet zijn ziel onsterfelijk zijn, Eindelijk leerd de H S: zulks Pred: 12 vs 7. het stof keert wederom tot de aarde, als het geweest is en de Geest keert weder tot God die ze gegeven heeft. Math 10 vs 28 en vreest niet die het ligchaam doden en de ziel niet kunnen doden, dit is de belofte die ons belooft is namelijk het eeuwige leven.

25 tot welk einde heeft God den mensch geschapen?

Ant Om hem te kennen te dienen, verscheiden pligten te betragten en sig door geloof en wandel te bereiden tot een zalige onsterfelijkheid.

26 Wanneer schiep God de mensch?

Ant Op den zesde dag.

Achtste Hoofdstuk *Over de Voorzienigheid*

1 hoe omschrijft men de voorzienigheid

Ant t 'is de uitvoering van Gods eeuwig raadsbesluit, in den tijd.

2 Welke bewijzen hebt gij voor de voorzienigheid

Ant Gods volmaaktheden, de order die men in al het geschapene vindt, de lotgevallen der menschen, en de H Schrift, ook leveren de afhankelijk van t 'Schepsel dat zonder Gods onderhoudende hand geen oogenblik bestaan kan, en de strekking van elk deel tot in stand houding van t 'geheel, beide duidelijke bewijzen voor eene alles bestierende voorzienigheid.

28)

3 In hoe veel daden bestaat die?

Ant In onderhouding, medewerking, en regeering

4 Wat is de onderhouding?

Ant: Die daad van God waar door hij de geschapene dingen doet voortduuren in haar wesen en over een komstig met het zelve

5 Onderhoudt God alle de dingen op dezelfde wijze?

Ant: Neen hij onderhoudt zommige dingen in haren aart en andere in haar wesen, In haar aart alle stoffelyke wesens van den mensch af tot t 'geringste insect of plant, en in haar wesen onderhoudt hy 't firmament, hemel haar grote ligten, de oorspronkelijke stoffe en de ziel des menschen.

6 Geschied dit altijd door middelen?

Ant: Schoon God gewoonlijk door deselve werkt, en zijn Schepselen door het gebruik van voedsel onderhoud, zo bewijzen egter Moses door zyn 40 dagen vasten op den berg Sinai en Elias door zijn 40 daagse wandeling door de woestijne dat God ook somtijds van de gewoone loop afwijkt.

7 Wat is de medewerking?

Ant Die daad waar door God als de eerste oorszaak al zijn schepselen beweegt, en doet werken op eene wijze die met zijn en hunne natuur overeenkomt.

8: Hoe bewijst gij deselve?

Ant: Handelingen 17 vs 28, in hem leven wij bewegen wij ons en zijn wij.

9 Neemt deselve de vrijheid der redelijke schepselen in hun werking niet weg?

Ant: Dit is zeer moeilijk en duister te bevatten maar dewijl t ' tegengestelde een vols[1]age ongereimtheid in zig sluit, te weten dat onze werkzaamheden onafhankelijk van God zijn zo moeten wij zo een bewerking Gods in de schepselen stellen.

10 Wat verstaat gij door de regeering?

Ant: Die daad waar door hij niet alleen t ' wesen,

29)

maar ook de beweging en werking der schepselen doet strekken ter openbaring zyner heerlijkheid.

11 Waar over gaat Gods voorzienigheid?

Ant Over alles, Eph: 1 vs 11 hij werkt alle dingen na de raad zijns willen.

12 Kunt gij bewysen dat deselve over grote en klyne dingen gaat?

Ant: over grote Spr: 8 vs 15-16 zegt de opperste wijsheid, door mij regeeren de Koningen, en zij gaat over de klijne, God bekleed de lelien des velds Math 6: etc

13 Gaat de voorzienigheid over zulken dingen die by geval gebeuren?

Ant: Spr: 16 vs 33 word gesegt dat het lot toevallig in den schoot geworpen wordt dog dat het beleid van den heere is ook leeren ons de voorseggingen van gebeurlyken dingen dat Gods voorsienigheid over deselve gaat.

14 geschied er wel iets bij geval?

Ant: ten aanzien van ons is veel toevallig, maar ten aanzien van God niets, nadien alles wat bestaat de grondslag van zijn aanwesen in Gods wil en besluit heeft:

15: Gaat Gods voorsienigheid ook over de vrije daden des menschen?

Ant: Ja Spr: 21 vs 1 s ' konings harte is in de hand Gods als waterbeken hij bestiert het *gelijk hij wil*.

16. Gaat deselve ook over de goede daden des menschen?

Ant Ja hij wekt in ons het willen en werken, Philip 2 vs 13 daarom vraagt ook Paulus 1 Cor: 4 vs 7 wie onderscheid u of wat hebt gij dat gij niet ontvangen hebt

17 hoe gaat zij er over?

Ant: hier omtrend moet men aanmerken, dat redelijke schepselen, geen goed kunnen doen ten zij, zij er toe geschikt zijn, en dat dese geschiktheid tot het goede, van God is en van hem by elke goede daad moet bewaard worden?

18 Verkeerd zij ook over s ' menschen kwaden daden?

Ant: Ja anders zou men moeten stellen dat de mensch daar in van God onafhankelijk was dat een ongerijmtheid is

30)

19 Word God dan niet tot een oorszaak der zonden gestelt?

Ant, een hijlig God kan geen oorszaak van deselve zijn dog hij laat het kwaad toe, anders zou het er niet zyn maar wederhoudt het als hij wil, en bediend er zig van tot volvoering zijner oogmerken.

20 Op welke wijze verkeerd Gods voorsienigheid dan over deselve?

Ant Dit is wederom een diepte die nooit regt zal kunnen bevatten worden, dog zo veel men seggen kan, is dat God de zonde toelaat, en de hoogte tot de welke die komen kan bepaalt, en dat de menschen zulken voorwerpen vinden die hun doen zondigen, om hun hier door te beproeven, en eindelijk dat t 'kwaad zijn niet heeft t 'welk wij niet dan van agteren ontdekken blijkt niet alleen uit dagelykse voorbeelden, maar ook uit t 'voorbeeld van Josef, het lijden en sterven van Christus, en wij dus uit het geen wij zien en begrijpen kunnen, geloven moeten dat het geen in dit leerstuk voor ons duister is, even wijs en goed is schoon ons verstand het niet kan ontdekken

21 Gaat Gods voorzienigheid ook over t 'kwaad der straffe?

Ant In Amos 3 vs 6 word gevraagd, zal er een kwaad in de Stad zijn dat de Heere niet en doet en Klaagliederen 3 vs 38, gaat niet uit den mond, des Allerhoogste het kwade beide en het goede.

22 Welke is het einde der Godlijke voorzienigheid

Ant Gods eere en heerlijkheid en insgelijks als in de schepping zijne deugden meer en meer aan redelijke schepselen te openbaaren.

Negende Hoofdstuk
Van t Verbond der werken

[1] Stondt de mensch straks na zijn schepping in een verbonds betrekking met God en hoe noemt men dit?

Ant het verbond der werken.

31)

2. had er voor de val zulk een verbond plaats?

Ant: Dit bewijst men uit Hosea 6 vs 7 zij (de Israeliten) hebben t 'verbond overtreden als Adam, en Gen: 2 vs 17 ten dage als gij daar van eet zult gij sterven

3 tussen wie is dit verbond opgerigt?

Ant tuschen God en Adam

4 hoe moet men God hier in opmerken?

Ant: Als Schepper die regt heeft om te gebieden, en als opperheer en rigter, voorzien met magt om te kunnen belonen en straffen, eindelijk als s menschen hoogste goed

5 hoe moet men Adam daar in aanmerken?

Ant: Als een afhankelijk Schepsel verplicht tot gehoorzaamheid als een regt schapen mensch voorzien met genoegsame kragten, om te kunnen gehoorzamen eindelijk als het hoofd van t 'gansche mensche-lijk geslacht.

6 Wat eischte God in dit verbond?

Ant: Volkome gehoorzaamheid aan de wet der natuur eischende liefde Gods en des naasten

7 kende hij dese wet?

Ant: Ja God hadt die in zijn hart gegraveerd, dit blijkt hier uit dat Adam na Gods beeld geschapen is daar tot dit beeld behoord kennis, kende hij ook Gods wet, ten tweede beroepen wij ons op t 'kenne-lijke dier wet Dat nog in de blinde heidenen gevonden word, hier uit redeneerd Paulus wanneer hij Rom 2 vs 14 zegt Dat de Hijdenen die de wet niet hebben van nature doen de dingen die der wet zijn en betonen dat het werk der wet geschreven is in hunne harten

8 Deed de Heere er ook een proefgebod bij?

Ant: Ja om de mensch te tonen dat hij afhankelijk was van hem

9 Wat beloofde God aan de mensch als hij t 'verbond hield?

Ant: het eeuwige leven tot beloning zijner gehoorzaamheid, dit blijkt uit Rom 10 vs 5, Want Moses beschrijft de rechtvaardigheid die uit de wet is, seggende De mensch die dese dingen doet zal door deselve leven En uit de tegen overgestelde bedrijsing.

32)

10. Wat bedreigde God in geval van overtreding aan de mensch

Ant: De dood Gen 2 vs 17

11 hebben Adam, en Eva hun toestemming gegeven aan d 'eischen van dit verbond?

Ant: Dit blijkt uit Adams volstreckte afhanglykheid ten tweede uit zijne hijlige natuur, daar hij als regtschapen mensch toestemmen moest al wat zijn geluk kon bevorderen, en uit Eva haar antwoord Gen 3 vs 2-3 van de vrugten deser booms, die in t 'midden des hofs is heeft God gesezt, gij zult van die niet eeten.

12 Is het zelve ook door een teken of zegel bekrachtigt?

Ant: Ja dit was de boom des levens van welke wij lesen Gen: 2 vs 9 die aan Adam tot een teken strekte van t 'eeuwige leven op zijne gehoorzaamheid te wagten.

13 hadden de eerste menschen kragten genoeg om het te houden?

Ant: Ja Daar zij wijs heilig en regt geschapen waren.

14 Is de eerste mensch niet in een staat van onnozelheid geschapen als die een eerstgeboren is?

Ant: Dit zeggen de Pelagianen, dog wij weder leggen haar met Prediker 7 God heeft de mensch regt gemaakt maar zij hebben veel zonden gesogt, en dit is t 'werk niet van een onnozel schepsel.

15 Waar na schiep God de mensch?

Ant: Na zijn beeld Gen: 1 vs 26-27

16 Wat is een beeld en wat wil dat seggen dat Adam na Gods beeld geschapen is?

Ant: t Is een gelijkende schilderij of afdrukzel van iets, en betekend dat Adam een afdrukzel van God was, en in hem zulken trekken waren, waar in hij na de Godheid geleek.

[33]

17 Waar in is dit Beeld van God in Adam gelegen geweest?

- Ant: Het bestond daar in dat zij redelijke en onsterfelijke wesens waren, ook in de zuiverheid in haar verstand wil en kragten.
- 18 Bewijs dat het zelve in kennis is gelegen geweest?
- Ant: Dit blijkt uit Col 3 vs 10 En dat gij aangedaan hebt den nieuwe mensch die zig vernieuwt in kennis na het Beeld van hem die hem geschapen heeft.
- 19 Gaf Adam ook blijken van een verligte kennis?
- Ant: Ja want hij gaf namen aan alle de dieren en daar God hem dit toevertrouwde blijkt dat hij een verligte kennis had. Gen: 2 vs 19
- 20 Hoe bewijst gij dat de heiligheid ook tot dat beeld behoort heeft?
- Ant: Paulus segt, dat de mensch naar God geschapen is in regtveerdigheid en heiligheid Eph: 4 vs 24.
21. Was Adam met dit Beeld pronkende sterfelijk of onsterfelijk?
- Ant: Onsterfelijk want de dood is niet alleen eerst op de zonden gedreigd, maar er ook een natuurlijk gevolg van zo dat Adam niet zondigende ook niet gestorven zijn
- 22 besit de mensch dit beeld nog?
- Ant: Neen hij heeft het door de zonden verloren, dog heeft er nog eenige overblijfsels van.
- 23 Wat is zonden?
- Ant Alle daad woord gedagte of neiging tegen de wil en wetten Gods.
- 24 Welke was s 'mensen eerste zonden?
- Ant: het eeten van de boom der kennisse goeds en kwaads, dat God hem verboden had. Gen 2 vs 16 en 17.
- 25 Hoe verviel hij tot dese zonden?
- Ant: Door de verleiding des Duivels onder de gedaante eener slang.
26. Zou er bij de verleiding onser eerste Ouders een wesentlijke slang werkzaam zijn geweest?
- Ant: Wij weten niets meer en moeten ons houden aan t seggen des Bijbels, uit Moses verhaal blijkt dat t 'eene Slang besielt geweest is met een
- 34)
- redelijk wesen.
- 27 moeten wij hier alleen aan een slang denken of was deselve een werktuig van een ander schepsel
- Ant: het is de Duivel geweest, Zo bewijzen wij dit voor eerst om dat de slang sprack maar ook om dat zij blijken van verstand en listigheid gaf in haar redenering, en uit Joh: 8 vs 44 alwaar de Duivel met duidelijke betrekking op dese eerste verlijding genoemd word een leugenaar en menschen moorder van den beginne
- 28 kunt gij bewijzen dat de verleiding [van] onse eerste Ouders met regt aan hem geweten kan worden
- Ant: Ja wederom uit Joh: 8 vs 44.
- 29 Was de verleiding des Duivels listig en welke blijken van list kunt gij optellen?
- Ant: Dat hij Eva aansprak in afwesigheid van Adam daar niet zij maar hij het gebod uit Gods mond ontvangen had, dat hij eerst ondersogt of Eva van den inhoud des gebods zeker was, dat hij aanviel op een willekeurig gebod en niet op de ingeschapene natuur, ten vierde dat uit den naam welke God aan die boom gegeven had, iets afleide, t 'welk de Vrouwe tot t 'eeten van de vrugt aanzette en eindelijk dat hij haar deed geloven zij niet sterven, maar God gelijk zoude worden voor al dit laaste te weten een uitbreiding van kennis te verkrijgen overhaalde Eva, dese was goed op zig zelve dog in dit geval kwaad, vermits het Gods bevel overtradt
30. Heeft de Duivel Adam en Eva tot d 'overtreding van t 'werkverbond gedwongen?
- Ant: Neen zij hebben wel aanleiding maar geen dwang tot zonden gehad, anders kon het hun ook niet toegerekent worden, daarom noemd ook Paulus Rom 5 vs 14 eene ongehoorzaamheid, en dus eene vrijwillige en stellige daad.
- 31 Welke gevolgen had de zonden?
- Ant: Voor eerst het verliesen van Gods beeld
- 35)
- Dat van thoen af aan van hun begon te wijken, ten tweede vrees en schrik in t 'geweten, schaamte ten derde, Gen 3 vs 10 ten vierde uitdrijving uit het Paradijs om in t 'sweet hun aanschijns hun brood te eeten, en eindelijk, dood.
- 32 Was het overtreden van een willekeurig gebod zulk een grote zonde dat God deselve zo gestreng gestraft heeft?
- Ant: Niets moeten wij gering achten als God als een blijk van gehoorzaamheid t 'van ons vergt, en

dan hoe gemakkelijker t 'gebod was te houden, hoe meer de mensch schuldig is deselfde overtreden te hebben, daar en boven, wierd dit gepleegd regtstreeks tegen God, Eindelijk lag in dese zonden een reeks andere opgesloten, die alle strekten om deselve te verswaren namelijk ongeloof, gelove aan den duivel, heblust hoogmoed, en liefdeloosheid jegens hunne naasten daar zij wisten dat zij hier door alle hun afstammelingen mede ongelukkig, en van de gunst Gods beroofde.

tiende Hoofdstuk
Over de Zonden en haar straffe

[1] Is Adams val alleen nadelig geweest voor hem of ook voor zijne nakomelingen?

Ant: Ook voor dese Rom 5 vs 3.

2 Wat is de erfzonde?

Ant: Zij wordt dus genaamt om dat wij er mede geboren worden, en verdeeld in toegerekende, en inklevende erfsmet.

3 Wat is de toegerekende erfschuld en hoe bewijst men deselve?

Ant: Zij is die verbintenis tot straffe waar aan alle Adams nakomelingen uit hoofde van zijn zonde onderworpen worden, en wij bewijzen die uit Rom: 5 vs 19 en 1 Cor 15 gelijk zy alle in Adam sterven zo zullen zij ook in Christus levendig gemaakt

36)

worden.

4. Doet God niet onregtveerdig dat hij ons de zonden van Adam toerekend, wat raakt Adams zonden ons?

Ant: Daar Adam t 'verbondshoofd is, zo moeten wij in hem staan of vallen, daar en boven kunnen zondige Ouders niet anders dan zondige kinders voortbrengen, en de H S: segt het ook, wij zijn van natuur kinderen des toorns dus moeten wij geloven dat de geheele natuur in Adams verdorven is

5 Wat is de inklevende erfsmet en hoe bewijst men die?

Ant: t 'Is die verdorvenheid welke wij in de wereld mede brengen, en ons aankleefd om Adams zonde, dit bevestigt de dagelijkse ondervinding, en t geen wij in de bijbel lesen, immers Kain doode zijn broeder zonder anders voorbeeld gehad te hebben dan door eigene verdorvenheid, Gen. 8 vs 21 leest men dat het gedigtsel van s 'mensen harte boos is van zijn Jeugd af aan.

6: Zijn alle menschen zo verdorven?

Ant: Ja daar zij alle eene oorsprong hebben Job 14 vs 4 word gevraagd wie zal eene rijne geeven uit eene onreine niet een, en Joh 3 vs 6 dat uit den vleesch geboren is is vleesch.

7: hoe wordt de inklevende erfsmet voortgeplant?

Ant: Van Ouder tot Ouder door dien ieder zijns gelijken voortbrengt

8: Wat spruit uit de erfsonden voort?

Ant: hij onderwerpt ons aan desselfs straf, namelijk de dood en doet ons in t 'vervolg van leven veel dadelijke zonden begaan.

9. Wat zijn dadelijke zonden?

Ant: het zijn alle daaden, werken, woorden, gedagten tegen de wil en de wetten Gods

10. tegen wie kunnen wij al zondigen?

Ant: tegen God ons naasten en ons selven

37)

11 hebben alle menschen dadelijke zonden?

Ant: Ja de <onverding> leerd zulks en de bijbel bevestigt het onder anderen. Jacobi 3 vs 9 en Prediker 7 vs 20 er is niemand die goed doet en niet zondige.

12 Moet ook Maria s ' Hijlands moeder op de lijst der zondige menschen geplaatst worden?

Ant: Ja immers noemt zij Christus haar Zaligmaker, en indien zij onbesmet ter wereld gebragt is moest haar moeder ook zonder zonden geweest zijn om haar dus voortbrengen, dus ook Marias Grootmoeder en zo had niemand erfsonde, ook segt nergens de Bijbel dat God dit wonder aan Maria gedaan heeft dit zou haar gelijk aan God maken en nergens word bevolen of grond gegeven haar aanbidding te bewijzen, ook is zij aan de gevolgen der zonden inzonderheid aan de dood onderworpen geweest, want indien zij gelijk de Roomschen seggen, ten hemel was opgevaren zou zeker van zo een luisterrijke gebeurtenis wel eenig gewag gemaakt zijn zo wel als van die van Enoch en Elias, daar dit iets is dat zo zelden in de bijbel voorkomt, dat men er geen ander dan dese twee voorbeelden van kan vinden.

13 Moet ook Christus op deselve geplaat worden?

Ant: Neen daar hij God is en aan alle de menschen gelijk geweest is behalve in zonden, Joh 8 vs 42 daagt hij zijne ergste vijanden uit zeggende wie van u, overtuigt mij van zonden

14 Is de mensch dan onder de zonden geestelijk onmagtig en hoe bewijst men dit?

Ant: Ja wij kunnen uit ons eigen geen goed doen, het bedenken des vleesch is vijandschap tegen God Rom 8 vs 7. ook blijkt het uit de omschrijvingen die de bijbel gebruikt als zij van den natuurlijke mensch spreekt, zij vergelykt hem bij een moorman en bij een luipaard Jeremia 12, En Ephesen 2 vs 1 als dood zijnde in zonden en misdaden

15 heeft de mensch dan geene vrije wil of eigen natuur kragten tot het geestelijk goed?

Ant: Neen wij zijn gelyk gesegd is als dood in zonden en misdaden, ook zegt Christus Joh 15 zonder mij kunt gij niets doen.

16 Doet God dan niet onregtveerdig dat hij ons zijn wil en welbehagen laat bekend maken niet alleen, maar

38)

ook door beloften en bedreigingen tot volbrenging laat aansporen

Ant: Neen s 'menschen magt neemt zijn verpligting niet weg, en beroofd de Godheid ook niet van het regt om gehoorzaamheid te vorderen, en dit zijn de middelen van welke hij zig bedient om ons weder tot hem te brengen

17 Wat is de straffe der zonden?

Ant: De dood

18 Wat is de lichamelijke dood en is dese ook een straffe der zonden?

Ant: hier toe kunnen wij brengen alle rampen en onheilen in dit leven, dese worden een dood genaamd Exodus 10 vs 57 en verders is t de scheiding van ziel en ligchaam, en de besolding der zonden is de dood Rom 6.

19 Wat is de geestelijke dood en moet die ook als een straffe der zonden beschouwd worden?

Ant: het is niet anders als eene gesteltheit der ziel waar door wij als dood zijn en onse zonden en ellenden, dese is een gevolg en straf der zonden

20 Wat is de eeuwige dood en is dese een straffe der zonden

Ant: Alle die ellenden en straffen die de mensch hier namaals zal ondervinden en zij is de straf van die geen onbekeerd sterven, en dus in hunne verdorvenheid zijn blyven liggen.

21 Verdienen alle zonden de eeuwige dood?

Ant: Ja na de gestrengheid van Gods wet gerekent, vermits zij alle die overtreden de Schrift zegt dit ook onder anderen Gal 3 vs 10 dog zijn genade wil de geringe zonden wel vergeven hoe wel ook dese de dood verdienen

22 Zijn er dan geen vergeeflijke zonden?

Ant: Wel die God om Christus wil vergeven kan, maar na zijn regtveerdigheid verdienen zij alle de dood.

23 kunt gij geloven dat een barmhartig God de zonden tot in alle eeuwigheid straffen zal

Ant: De Bijbel zegt het, en die gene

[39]

[die] onbekeerd sterven, blijven zondigen tot in eeuwigheid daar er na de dood geen bekering kan plaats hebben daar de tijd der Genade hier ophoudt, dus moet een gedurige zonden ook straf hebben en dus eeuwig duuren

Elfde Hoofdstuk

Over t Verbond der Genade

1 Is er in plaats van t 'verbroken werk verbond niet een ander opgerigt?

Ant: Ja dat der Genade

2 hoe omschrijft gij dit verbond?

Ant: Het is die bemiddeling tussen God en de gevalle mensch waar bij God zig verbindt om door de verdiensten van zijn Zoons, de zondaars vergeving en zaligheid te geven, en weder als zijne kinderen aan te nemen en waar de mensch zig verbindt om te geloven te bekeeren, en na de wetten van t Evangelie zijn leven te regelen, en dus weder door die middelaar tot God te naderen.

3 Wanneer is de eerste Grondslag van dit verbond gelegd

Ant: Van eeuwigheid nadien het tot Gods besluit behoort

4 Waar vind men de eerste bekendmaking hier van?

Ant: Voort na de val Gen 4 vs 15, daar gesegt word dat het zaad der vrouwe de slang de kop zal vermorselen.

5 Met wie heeft God dit verbond opgerigt?

Ant: Met alle de gelovigen zijnde die geen hij heeft gekend tot zaligheid, en hij verstand geeft om het te kennen en wil om het aantenemen, die dog worden alleen als erfgenamen en deelgenoten des verbonds voorgesteld, zie dit Rom 8 vs 28 en 30

6 Wat eischt God in het zelve

Ant: Geloof bekering en gehoorzaamheid aan s 'hijlands bevelen, Marcus 1 vs 15 bekeert u en gelooft het Evangelie, en veel andere plaatsen wordt dit gesegt.

7. Welke is de belofte die de heere in het zelve doet?

Ant: de vergeving der zonden, heiligmaking, en eeuwig leven

8. Is dit verbond ook door tekenen en zegelen bekrachtigt

Ant: Ja dit zijn de Sacramenten, die onder t oude en nieuwe testament plaats gehad hebben.

9. Wie is de middelaar [in] dit verbond?

Ant: Jesus Christus de zone Gods, deze word uitdruk=

40)

kelijk de Middelaar genoemd 1 Tim 2 vs 5 Wij hebben een Middelaar Godes en der menschen de mensche Christus Jesus

10 hebben wij een Middelaar tussen God en ons nodig?

Ant: Ja Gods regtveerdigheid en waarheid vorderen beiden de voldoening door een Middelaar

11 Vordert Gods regtveerdigheid zulks?

Ant: Ja uit hoofde van dese deugd, kan hij de zonden niet ongestraft laten, zal dus de uitverkoren zondaar zalig worden, zo moet een Middelaar, in zijn plaats de straffe der zonden dragen, op dat aan de eisch van Gods regtveerdigheid voldaan worde.

12 Eischt zijne waarheid zulks insgelijks?

Ant: Ja daar hij de dood tot een straf der zonden had opgelegd kon hij zonder Middelaar niet nalaten dat te doen hij had gesegt vervloekt is een iegelijk die niet blijft in al wat geschreven is in t 'boek der wet dat hij dat doe en aan de andere zijde doet dat en gij zult leven, zou dus God, God der waarheid blijven dan moest aan dese eisch en bedrijsing, voldaan worden.

13 kunnen wij niet zelve aan Gods geregtigheid voldoen?

Ant: t geen daar toe vereischt wordt, het gehoorzamen der wet, en de tegen overgestelde straf is boven ons vermogen, en in tegendeel dagelijks zondigende vermeerderen wij onze schuld

14 Zou niet de eene mensch voor de andere aan Gods geregtigheid kunnen voldoen?

Ant: Neen die zelve een zondaar is, al stond hij slegts aan een enkele zonden schuldig, moest aan de straf der zelve onderworpen zijn, en kan dus voor geen anderen betalen, daar en boven kan het lyden van een enkel mensch al was hij ook de hijligste, gene gewigt geen waardigheid genoeg hebben, om de zonden van een gansch menschedom te voldoen

15 Wat vereischten moet hij hebben die onse Middelaar zal kunnen zijn?

Ant: hij moet een waar mensch, uit de

41)

nakomelingen van Adam, regtveerdig, heilig, waragtig God en mensch in een persoon zijn

16 Waarom vordert gij dat hij mensch moet zijn?

Ant: Om dat hij lijden en sterven kon, ons tot voorbeeld strekken, en door zijne opstanding een versekering van de onze geven

17. Waarom moet hij een afstammeling wesen van Adam

Ant: Om dat de regtveerdigheid van God vordert dat de zonden in t zelve geslagt waar in zij begaan was gestraft wierd

18: Waarom moest hij hijlig zijn?

Ant. Om dat een zondaar voor geen ander kan voldoen

19 Waarom moest hij waragtig God zijn?

Ant: Om dat een mensch zulk swaar lijden niet kon doorstaan en geen gewigt genoeg kon bijsetten

20, kunt gij bewijzen dat hy God en mensch in een persoon zyn moet?

Ant: Om te kunnen sterven als mensch en de dood overwinnen als God, en om t 'lyden van een oneindige waardy te maken.

21 In wie vind gij al die eigenschappen vereenigd?

Ant: In Jesus Christus

22 Is dan dese de ware messias hoe bewijst gij dit?

Ant: Uit de voorseggingen des Oude Testament die hy alle vervuld heeft.

23 Wat word ons van hem hier in al bekend gemaakt

Ant: Dat hij van God tot heil der menschen zou komen, de tijd wanneer, de persoon uit wie hij geboren zou worden, wat hij doen en lijden zoude zijne ampten bedieningen en alles wat hem betrof

24. Wanneer moest de messias geboren worden?

Ant: 4000 Jaar na de schepping der wareld terwijl het Joodsche bestuur nog in wesen was, eer de Scepter van het zelve was afgeweken, volgens Gen: 49 terwijl de tweede tempel nog stond, volgens Haggai 2 en aan het einde van de 70 Jaarweken, volgens Daniel 9 vs 24-25-26

25 Uit wie moest hij geboren worden?

Ant: Uit een Maagd van de stam Davids, volgens Jer: 23 vs 5, Ziet de dagen komen dat ik uit 42)

David een regtveerdige spruit zal verwekken en de Geest des Heeren zal op hem rusten

26. Waar moest hij het eerste dagligt aanschouwe

Ant: te Bethlehem in Juda Ephrata genaamt om haar van een ander te onderscheiden die in Zabulon gelegen was, zo als voorsegt was Micha 5 vs 2.

27 Is ook zijn lyden en sterven voorsegt?

Ant: Ja bysonder Jesaia 53 vs 1 tot 10

Twaaelfde Hoofdstuk

Over de namen des Middelaars

1 Welke zijn de namen des Middelaars?

Ant: Jesus Christus.

2 Welk zijn de betekenis van den naam Jesus en waarom wierd deselve aan hem gegeven?

Ant: het is een Hebreeuwsch woord dat Zaligmaker wil seggen, en is hem op Goddelijke last gegeven, om dat hij aan de betekenis van dese naam ten volle zou voldoen, zie dit Math: 1 vs 21

3 Wat betekend Zaligmaker?

Ant: het is een verlossing van t 'grootse kwaad en een in besitstelling van t 'hoogste goed

4 Wat is het grootse kwaad en waarom dus genoemd?

Ant: De zonde en zij wordt te regt dus genoemd om dat zij alle rampen en elenden, Ja de dood baard.

5 Wat is s 'mensen hoogste goed?

Ant: De vrede en vriendschap met een Drie eenig God, de verlossing van onze zonden, en de eeuwige gelukzaligheid

6: Waar door maakt Christus de menschen zalig

Ant: Door zijn verdiensten verkrijgt hij voor zijn volk t regt van zaligheid, en door de toepassing stelt hij hun in besitting

7. Waar mede heeft hij de zaligheid verdient

43)

Ant: Door zijn lijden en gehoorzaamheid

8 Wat verstaat gij door s Hijlands Lydelijke gehoorzaamheid?

Ant: Dat hij zig volkomen aan Gods besluit, en aan de eisch der wet onderworpen heeft

9 Wat heeft hij daar door verdient en verworven?

Ant: De ontslag van de verdiende straffen, en vergeving van schuld

10 Waar in bestaat zijn dadelijke gehoorzaamheid?

Ant: Dat hij die in alle zijne daden aan de wil Gods betoont heeft en alle de eischen van de wet der Liefde volmaakt vervuld heeft.

11. Wat heeft hij daar door verworven?

Ant: het regt om door gelove, bekering, en heiligmaking leven te verwerven

12 Past hij dit ook toe?

Ant: Ja dit versekerd de Hijland Joh 10 vs 28 Ik geve haar het eeuwige leven zij zullen niet verloren gaan en niemand zal haar uit mijne hant rukken

13 hoe geschied dit?

Ant: Christus doet door ons als Profeet Gods verborgen raad, en welbehagen bekend te maken, door

als Priester onze voorspraak bij den Vader te zijn, en ons als koning uit den slaafsche dienst der zonden te verlossen.

14 Strekt het verdienen der en toepassen der zaligheid zig even verre uit?

Ant: Alleen aan die uitverkoren voor wie Jesus de zaligheid verdiend heeft dit blijkt uit Johannis 17 vs 9 alwaar hij uitdrukkelijk zied, ik bidde niet voor de werelt maar voor die geen gij mij gegeven hebt, want dese zijn niet van de werelt

15 Wat betekend de naam Christus

Ant: Dit woord betekent een gezalfde, is van Grieksche oorspronck, en komt over een met Messias in t 'Hebreeuwsch, dit blijkt uit Johannis 1 vs 42 Wij hebben gevonden de

44)

Messias dat overgeset zijnde betekent Christus

16 Waarom is de Messias dus Genoemd?

Ant: Om zijne voorverordineering of aanstelling en om zijne bekwaammaking tot de drie Middelaars ampten.

17 Wanneer is de voorverordineering geschied?

Ant: Van eeuwigheid Psalm 110 wordt hij de eeuwige Hogenpriester genaamd, en Spreuken 8 wordt gesegd, dat hij van eeuwigheid af is gezalfd geweest.

18 Wanneer is de bekwaammaking geschied?

Ant: In de tijd en wel in drie bisondere, in zijn ontfangenis, Doop, en opvaring ten hemel

19. Na welke natuur is Jesus bekwaam gemaakt

Ant: Na zijne menscheid want de godheid als hoogst volmaakt kon geen vermeerdering van gaven, of bekwaamheden ontfangen.

20 Waar mede is hij bekwaam gemaakt?

Ant: met den H Geest Hand 10 vs 38 God heeft den Heere Jesus gezalfd met den H Geest en met kragt.

21 Welke gaven zijn hem door die bekwaammaking mede gedeeld?

Ant: Wijsheid, magt, en heiligheid.

22. Waar in bestond zijne buitengewone wijsheid?

Ant: In zijne leer en onderwijsingen

23 Waar in zijn magt?

Ant In de wonderwerken die hij verrigte

24 Waar in zijne hijligheid?

Ant: Dat hij nog erf, nog dadelijke zonden gehad heeft, en allerlei deugden geoeffend

Dertiende Hoofdstuk

Over de Ampten des Middelaars

1 Hoe veel Ampten heeft de Middelaar bekleed?

Ant Drie, dat van Profeet, Priester, en koning

2 Waren deselve in Christus als Middelaar noodzakelyk?

Ant: Ja daar hij ons eerst als Profeet de

45)

verborgen wil Gods moest kunnen leeren, daar na als Priester zig zelve voor ons offeren, het welk het voornaamste werk der oude Priesters was, en eindelijk om zijne onderdanen als koning eeuwig te regeeren, te beschermen, en eens te oordeelen

3 Was hij in deselve ook afgebeeld?

Ant Ja door de gesalfde Profeeten, Priesters, en koningen onder t 'Oude Testament

4 Waren dan dese alle, voorbeelden van Christus?

Ant. Neen men moet dit niet verder uitstrekken als tot de salving der straksgenoemde personen, gelijk zij oudtijds met uitwendige olie overstort wierden, zo zou ook Jesus overstort worden met den H Geest en met kragt

5 Was de Christus ook belooft als Profeet?

Ant: Ja Bisonder Deuteronomium 18-vs 15 daar Moses segt Een Profeet uit het midden uwer broederen als mij zal U de heere uwen Godt verwekken, na hem zult gij hooren.

[6] Wat was het werk der Oude Profeeten?

Ant: De menschen Gods wil en welbehagen, ter hunne zaligheid bekend te maken

7 Wat heeft Christus als Profeet geleerd?

Ant: Al het geen nodig was voor onse zaligheid.

8. Heeft hij de wet der zeden ook gepredikt?

Ant: Ja dit ziet men bisonder in zijn uitmuntende leerreden op de berg. Matth 5 vs 6-7.

9 Heeft hij de wet der zeden niet afgeschaft, en ons van de verpligting om deselve te gehoorsamen ontheven

Ant: Neen hij heeft ze vermeerderd en verbeterd, zo als men dit ook in die leerreden zien kan, en hij zegt zelve niet gekomen [te] zijn om de wet te vernietigen maar te vervullen

10 Waar door heeft Hij geleerd?

Ant: Uitwendig door zyn woord en inwendig door zijn Geest

11 Op welke wijze heeft hij geleerd?

Ant: Met wijsheid, kundigheid, bevalligheid, en overreding, zo dat zelfs zijn vijanden zeiden, nooit sprak een mensch, als dese mensch, Johannes 7

12 Waar mede heeft hij de Goddelijkheid zijner leer bevestigd?

46)

Ant: Door voorzeggingen, wonderwerken, een hijligen wandel, en zijn dood

13 Welke toekomstige dingen heeft Christus voorzegd?

Ant: Zijn lijden, sterven, opstanding, verraad van Judas de verlochening van Petrus, de verlating zijner Apostelen, de verwoesting van Stad en tempel, verstro[o]ijng der Joden, lotgevallen zijner kerk in volgende dagen, bekering van Joden en Heidenen die nog aanstaande is en de opstanding en laaste Oordeel.

14 Welke wonderwerken heeft hij gedaan?

Ant Doden opgewekt, zieken geneesen, Water in wijn verandert, en meer diergelijken.

15 heeft hij zijn leer ook gestaafd door een hijligen wandel?

Ant: zyn wandel voor God en mensch en was so vlekkeloos, dat hij Joh: 8 vs 48 zijne ergste vijanden uitdaagde - zeggende; wie van u overtuigt mij van zonden

16 heeft hij deselve ook met zijn dood versegeld

Ant: Ja hij heeft de goede belijdenis welke hij voor Jood en Hijden had afgelegd dat hij Gods Zoon was, nog met stervende lippen herhaald zeggende Vader in uw handen beveele ik myn Geest.

17 Was de Messias ook als Priester beloofd en voorspeld?

Ant: Ja Psalm 110 vs 4 wordt hij een eeuwige Priester genoemd

18 Was wat het werk der Priesters onder t 'oude verbond?

Ant: Offerhanden te doen voor het volk te bidden en het te zegenen.

19 Wie was in de offerhande van Christus de Priester die offerde?

Ant: Hij zelf, beschouwd als God, en mensch

20 Wat heeft Hij geofferd?

Ant: Zijn gantsche menscheid, daar om word ook 1 Petri 2 gesegd dat hij onze zonden in zijn *ligchaam* gedragen heeft op het hout

47)

21 Welke was het altaar dat de gave droeg?

Ant: Het kruis

22 Is de offerhande van Christus een ware offerhande der verzoening geweest?

Ant: Ja als zodanig zegt Paulus Heb: 10 vs 14 dat Christus met een offerhande in eeuwigheid heeft volmaakt de gene die geheiligt worden.

23 Waar in bestaat de voorbede van Christus?

Ant: In een eischen van de eeuwige zaligheid voor de zijnen, en is gegrond op zijne verdiensten, zie Joh 17

24 Wanneer heeft hij dit deel van zijn Priester werk verrigt?

Ant: hij heeft het reeds hier op Aarde begonnen en zal het blyven doen tot aan het einde der dagen.

25 Kunnen gelijk de roomschen zeggen de heiligen of Maria onze voorbidders niet zijn?

Ant: Wij hebben van dese voorbeelde in de Bijbel nog voorbeeld nog bevel. niemand zal tot God komen dan door mij zegt Jesus Joh 14 vs 6, wij hebben maar een Middelaar namelyk Jesus 1 Tim 2 en zijn geen andere nodig daar hij onze Voorspraak is bij den Vader 1 Johannes 2

26 Was de Messias ook als Koning voorspeld?

Ant: Ja Psalm 2 vs 6 Ik hebbe mijn koning gesalfd over Zion de berg mijner hijligheid

27 Wat doet hy als koning?

Ant: hij regeert en beschermt zijn volk

28: Waar door regeert hij hun

Ant: Door zijn woord en Geest.

29 Tegen wie beschermt hij hun

Ant: Tegen hun geestelyke vijanden, de werelt, de Duivel en hun eigen vleesch.

30 Hoe geschied dit worden zijne onderdanen nooit door deze besprongen?

Ant: Ja, de vermaningen, strijd om in te gaan door d enge Poorte, strijdt den strijd des geloofd, grijpt na t eeuwig leven, weest getrouw tot den dood toe en meer anderen veronderstellen dit, en word door de ondervinding van elk gelovigen bevestigt maar Christus bewaard hen dat zij nooit geheel en voor altoos overwonnen worden, hij zegt onder anderen Joh: 10 vs 28 Ik geve haar t 'eeuwig leven zij zullen niet verloren gaan tot in

48)

eeuwigheid, en zig een volk uitverkoren te hebben dat zijn stemme hoort en niemand uit zijne hant zal neemen

31 Waar in bestaat het koninkrijk van Christus

Ant: Het is een Geestelijk en eeuwig rijk

32 Is het dan geen aardsch rijk?

Ant: Neen dit was een verkeerd denkbeeld der Joden van Jesus tijd, daar hij hun nimmer aanleiding toe gaf, integendeel verklaard hij Joh 18 vs 36 dat zijn koninkrijk niet was van dese werelt

33. Welke weldaden geniet men onder zijn bestuur?

Ant: Voor eerst Geestelijke van welke de voornaamste volgens Rom 14 vs 17. zijn gerechtigheid vrede en blijdschap door den H: Geest, ten tweede aardsche, zoekt zegt Christus Math 6 vs 33 eerst het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid en alle andere dingen zullen u toegeworpen worden.

34 Hoe lang zal het koninkrijk van Christus duuren?

Ant: tot In alle eeuwigheid volgens lucas 1 vs 36

Veertiende Hoofdstuk

Van de naturen des Middelaars

1 Hoe veel naturen zijn er in den Middelaar?

Ant: Twee, de Goddelijke en den menschelijke

2 Bewijs eens dat de Christus waragtig God is?

Ant: Voor eerst uit de stellige getuigenissen der H: Schrift 1 Joh 5 vs 20 word hij de waragtige God en het eeuwige leven genoemd, Thomas noemt hem Joh 20 mijn Heere en mijn God uit de wonderwerken die hij door eigen kragt verrigte, en uit zijne opstanding waar door hij volgens Rom 1 vs 4 kragtig is bewezen de Zone Gods te zijn.

3 Is hij ook een waar mensch?

Ant: Ja dit blijkt uit d 'historie van zijn leven en uit zijnen dood, daar hij alleen als

49)

mensch sterven kon, en een voorbeeld van onze opstanding zijn, hij heeft al het ligchamelijke honger dorst, slapen, smart onderhevig geweest.

4 Heeft Christus zijne menschelyke natuur met zig uit den hemel gebragt?

Ant: Hij heeft ze uit de Maagd Maria aangenomen

5 Is hy uit haar vleesch en bloed geboren?

Ant: Ja dit blijkt onder anderen uit Hebr: 2 vs 14 alwaar geseid word Overmits dan de kinderen des vleesch en bloeds deelagtig zijn, zo is hij ook desgelijks der zelve deelagtig geworden.

6 Daar Maria een zondaresse was en volgens Joh 3 al wat uit het vleesch geboren is, ook vleesch is, moet dan niet volgen dat Christus ook erfzonden gehad heeft:

Ant: Neen daar hij op een boven natuurlijke wijze door de kragt des H Geest geboren is, heeft hem dit vrij van erfzonde gemaakt, dit was voorseid door de Engel lucas 1 vs 35.

7 Maken de twee naturen in de Middelaar geen twee Personen uit?

Ant: Neen zij zijn in Christus allernaauwst vereenigd, tot eenheid des persoons.

8. kunnen wij dese vereeniging wel begripen?

Ant: Neen het is een wonder dat God voor ons gedaan [heeft] en onbegrijpelijk is voor s 'mensen verstand.

9 Is door de vereeniging geen vermenging van de twee naturen geschied zo dat aan de Godheid, mensheid, en aan de menselijke goddelyke eigenschappen, zijn eigen geworden?

Ant: Dit was t 'gevoelen der Eutichianen dog de beide naturen blijven ieder haar bijzondere eigenschappen behouden, en worden in geen deel vermengd, zo dat Christus Godheid en mensheid wel een persoon, maar twee onderscheiden naturen behoudt

10 Welke zijn de gevolgen dier vereeniging?

Ant: Een mededeeling van Genade gaven, Middelaars verrigtingen, Godlyke eer, en eigenschappen

11 Wat verstaat gij door de mededeeling van Genade gaven?

Ant: Dat hier door aan zijn mensheid zulke gaven zijn geschonken, dat niemand hem in wijsheid 50)

en heiligheid gelijk geweest is

12 Wat door de mededeeling van Middelaars verrigtingen?

Ant: Dat door de vereeniging der twee naturen Jesus in staat gesteld is om het werk van Middelaar te verrigten.

13 Wat door de mededeeling van Godlijke eigenschappen

Ant: Dat door de vereeniging der twee naturen nu aan den geheele persoon des Middelaars, na zijn Godheid benoemd, zulke eigenschappen worden toegeschreven die slegts aan de menselijke natuur eigen zijn, so staat Hand: 20 dat God zijn gemeente met zyn bloed verkregen heeft

14. Wat door de mededeeling van Godlijke eere?

Ant: Dat hier door aan de mensheid van Christus zulke eere bewezen wordt, die anders aan geen mensch kan betoont worden namelijk aanbidding die van wegens de Godheid ook aan de mensheid bewezen wierd

Vijftiende Hoofdstuk *van Christus vernedering*

1 Hoe veel Staten kunnen wij in Christus als Middelaar onderscheiden?

Ant: Twee, zijn vernedering, en verhoging

2 Waren die beiden in hem als Middelaar noodzakelyk

Ant: Ja in de staat der vernedering moest Christus de zaligheid voor zijn volk verdienen en in die der verhoging dat verworven heil toepassen en dit kan ook als een loon zyner arbeid worden aangemerkt.

3 Hoe veel trappen onderscheid men in zijn vernedering?

Ant: Zijn menschwording, armoedig leven, lijden en sterven, en nederdaling ter helle

4 Behoort zijne geboorte ook tot zijn vernedering

Ant: Het was op zig zelve reeds een vernedering dat Gods Zoon mensch wierd en dezelve was nog dies te groter daar hij geboren is uit een geringe maagd op een zeer geringe wijze.

[51]

5 In welke natuur heeft de Christus geleden?

Ant: Na zijn mensheid daar de Godheid aan geen lichamelijk lijden kon onderhevig zijn.

6 Waar wordt van het lichamelijk lyden gesproken en wat brengt gij daar toe

Ant: Hoe wel hij ook veel geleden heeft gedurende zijn leven wordt bizonder tot zijn lyden dat van de laatste tijd zijns leven gebragt, namelijk smaad, vloek en sware pijnen die hij in t 'geeselen en kruicigen ondervondt.

7 Waar wordt van zijn ziel lyden gewag gemaakt en wat brengt gij daar toe?

Ant: Bisoeder zijn lijden in Gethsémané Matth 26 en Lucas 22

8 Is Christus Goddelijke natuur omtrent dat lijden niet werkzaam geweest?

Ant: De Goddelijke natuur heeft de menselijke kragt bygeset om de toorn Gods te dragen, en heeft het van een oneindige waardij gemaakt

9 Wanneer is het lijden op t 'swaarts geweest?

Ant: Aan t 'kruis daar hij onder t 'gevoel der grievenste lichaams pijnen, met de grootse ziels benauwtheid uitriep: Mijn God, Mijn God waarom hebt gij mij verlaten!

10 Wat maakte s 'hijlands lyden tot een swaar lijden?

Ant: Dat hij om ons te verlossen, hoewel zonder zonden, onderworpen werd aan de toorn en vloek Gods en dese in ziel en ligchaam gevoelt heeft daarom zegt Paulus 2 Cor 5 vs 21 dat God hem voor ons tot zonden gemaakt, en Gal 3 vs 10, dat hij een vloek geworden is voor ons

11 Onder welk Rigter heeft de Hijland geleden?

Ant: Onder Pontius Pilatus die toen in Judea regeerde van wegens de keiser tiberius

12 Waarom heeft hij onder een Hijdensch Rigter geleden?

Ant: Om de Godspraak te vervullen die zeide dat de Scepter van Juda afgeweken zijn, daar de Joden toen aan de Romeinen onderworpen waren

13 Wat dood is hij gestorven?

Ant: Die des kruis dat een gevloekte en smadelyke

52)

straf was

14 Waarom word hij zo genoemd?

Ant: Om dat hij tegen slaven, rovers en misdadigers gepleegd wierd daar Romeinschen Burgers en vrije lieden dese straf niet kon aangedaan worden

15 Was dese straffe ook smertelijk?

Ant: Ja, daar zij heel langstdurig en aller gevoeligst was

16 Waarom word deselve een gevloekte straf genoemd

Ant: T 'was een door God vervloekten dood Deuter: 21 vs 23 de opgehangen[e] is God een vloek, en Gal 3 vs 13 Dat hij een vloek geworden is voor ons

17 Waarom heeft Jesus juist dese straf geleden?

Ant: Om ons te tonen dat hij zig belaste met de vloek der wet, om er ons vry van te maken.

18 Is Jesus aan het kruis gestorven?

Ant: Ja zie lucas 23 vs 46 en al de andere Evangelisten, ook gaf Pilatus het ligchaam van Christus niet eerder ter begraving over, dan na dat hij de zekerheid van S 'Hijlands dood, een nauwke[u]rig onderzoek had laten doen.

19 Was zijn dood noodzakelijk

Ant: Ja om ten volle de straf der zonde te ondergaan. Het verbond der Genade te bevestigen, en om ons naderhand de doot overwonnen te tonen door zijn opstanding.

20 Is hy aan t 'kruis blijven hangen?

Ant: Neen hij is er afgenomen en begraven

21 Waarom is hij begraven?

Ant: Om [dat] daar mede getoont werd dat hij waarlyk gestorven was

22. Door wie en waar is Christus begraven?

Ant: Door Josef van Arimathea en Nicodemus en gelegd in een nieuw graft dat in een rotsteen was uitgehouden

23 Was het nodig dat Jesus door twee aanzienkelijke menschen begraven wierd?

Ant: Ja daar dit hun getuigenis dat hij waarlyk dood was des te meer deed geloven, en daar die anderen door regstpleging gedood wierden geen deftige begraafplaats kregen, zo zien wij hier in een schikking der voorzienigheid om s 'hijlands

53)

begraffenis met zo veel blijken van luister en heerlykheid te paaren, dit was voorzegt Jes 53 vs 9 Men heeft zijn graf bij de godtlosen gesteld, dog hij is by de ryken in zyn dood geweest.

24 Wa[a]rom wierd hij in een nieuw graf gelegd waar in nog niemant gelegen had?

Ant: Om dat het dus blijkbaar was dat er geen ander als hij uit konde opstaan.

25. Welk is de laaste trap van s 'Hijlands vernedering

Ant: Zijn nederdaling ter helle.

26 Wat verstaan de Roomschen hier door?

Ant: Dat Jesus ziel en ligchaam in een derde plaats der helle, t 'voorburch of vagevuur is neergedaald om daar de zielen der oude gelovige die zonder smart op zaligheid wagten te verlossen.

27 Wat Verstaan er de lutherse door?

Ant: Dat Jesus zig na ziel en ligchaam bij zijne opstanding, naar de hel begeven heeft om zig aan de duivel als overwinnaar te vertonen, en aan de verdoemden te verwijten dat zij door hun eigen schuld rampzalig zijn geworden.

28 Hoe wederlegd gij hun gevoelen?

Ant: Voor s 'Hijlands dood leesd men nergens van zo een nederdaling ter helle, en na die[n] was zijn ligchaam in t 'graf en wierd daar in bewaart, en zyn ziel was in den hemel, want al stervende beval hij deselve in de handen van zijn vader, en aan de bekeerde moordenaar beloofd hij, nog *heden* zult gij

met mij in het Paradijs zijn hier by merken wij nog aan, wat het gevoelen der luthersen betreft, dat de hel een ongeschikte plaats ter zegepraal voor de Hijland was en ten aanzien van het gevoelen der Roomschen het zelve op een valsche vooronderstelling rust, dat er namelijk zulk een voorburg der vaderen is waar van in de geheele bijbel niets voorkomt

29. Wat verstaan wij door s 'hijlands nederdaling ter helle

Ant: Het allerswaarts gedeelte van zijn lijden, waar door hij de straffe gedragen heeft voor zijn volk die zij in de hel zouden hebben moeten ondergaan. benauwdheid na de ziel, gelijk hij onderging te Gethsemané daar zijn sweet als bloed ter aarde

54)

neder drupte, en hij uitriep mijn ziel is bedroeft tot den dood toe, en pijnen in t ligchaam, zo als hij ondervondt in t' geesselen en kruissigen, daar hij zig in beiden als van God verlaten ondervondt

De Voldoening *Zestiende Hoofdstuk*

1 Waar toe heeft Christus zig tot in den dood vernederd was zulks alleen om zijn leer met zijn dood te bevestigen of om ons een voorbeeld van geduld in lyden na te laten?

Ant: Dit is de leer der Socinianen dog hoewel wij niet ontkennen dat dit ook onder de oogmerken van Christus lijden behoort, zo is evenwel het voornaamste om ons als borg en Middelaar van de Zonde te verlossen en aan Gods gerechtigheit te voldoen, Jes: 53 vs 5 wordt er van gesproken als een offerhande voor onse zonden, en 2 Timot 1 Christus heeft zig zelve ten Rantzoen voor ons gegeven, Math 28 vs 28 de zonde des menschen is gekomen om zijn ziel tot een Rantzoen te geven, en Gal 3 vs 33

2 Hoe veel stukken behoren tot de Voldoening?

Ant: Het lijden van de straf der zonde, en gehoorzaamheid aan de eisch der wet.

3 Hoe bewijst gij dat het lijden van de straf der zonde tot de voldoening behoort?

Ant: Hij word gesegt overgeleverd te zijn om onse zonden, Johannes zeide dit is t 'lam Gods dat de zonden der wereld wegneemt, Jes 53. Hij is om onze overtreding gewond, en door zijn striemen hebben wij genezing, Hij heeft onze zonden in zijn ligchaam gedragen op het hout, 1 Petri 2 vs 24.

4 Moet ook de stipte gehoorzaamheid aan de eisch der wet, tot Jesus voldoening gebragt worden?

Ant: Ja door de gehoorzaamheid van eenen zijn veelen tot regtveerdigen gesteld Rom 5 vs 19

5 Voor wie Heeft Hij voldaan?

Ant: Voor zijn volk zie Math 1 vs 21 zij worden in tegen overgestelde van anderen zijne schapen, zijn gemeente genoemd, en

55)

indien Jesus voor alle menschen voldaan hadt dan moest hij gestorven zijn voor ongelovigen, voor zulken die nooit het Evangelie hebben leeren kennen Ja voor zulken over wie God het oordeel der verdoemenis reeds heeft uitgesproken en voltrokken, hier door zou het lijden van Christus ten deele onnut zijn dat ongerijmd is.

Over de Verhoging *Zeventiende Hoofdstuk*

1 Waarom was de verhoging noodzakelyk?

Ant: Om de voorzeggingen te vervullen, te tonen dat hij Gods Zoon was, dit was t loon zijner arbeid, en stelde hem in staat zijn volk in bezit te stellen van de zaligheid voor hun verdiend, Jer: 53 vs 10 Als zijn ziel zig tot een schuld offer zal gesteld hebben, zo zal hij zaad zien hij zal zijne dagen verlengen en t 'welbehagen des heeren zal door zijn hand gelukkig voortgaan.

2 hoe veel trappen onderscheid men in deselve?

Ant: drie zijne opstanding, hemelvaart, en sitting ter Regterhand Gods.

3 Is Jesus waarlijk uit den doden opgestaan?

Ant: Ja dit weten wij door het getuigenis van de apostelen en al zijn discipelen, die dit op alle plaatsen getuigt en op de eigenste verhaald hebben en met hun bloed bevestigt hebben, ten tweede op de bevinding van t 'graf waar in t 'ligchaam op den derden dag niet meer gevonden werdt niet tegenstaande het door een wagt Romeinschen krijgsknegten bewaakt wierd en waar in niet alleen de dood, maar ook de sweet doeken die' S'Hijlands Hoofd bedekt had, aan een bijzondere hoek opgerolt gevonden werdt t 'welk alle vermoeden van diefstal, moest wegnemen, ook kon hij zonder wonderwerk niet uit een graf opstaan dat bewaakt en versegelt was, en de wagers waaren zelfs

getuigen van zijne opstanding, eindelijk heeft Jesus zig op veele plaatsen, dan aan eene dan aan andere van zijn Discipelen bij herhaalde reisen vertoont 1 Cor 15 vs 6 staat dat hij door 500 op eene keer gezien is, en het is immers onmooglyk dat zo veel menschen in hun getuigenis eenstemmig zouden geweest zijn ter staving eener leugen waar in

56)

geen voordeel gelegen was, zij hebben hem kunnen tasten, voelen, en dus overtuigt zijn dat 't 'waarlijk Jesus was, nog dient tot bewijs de spoedige voortgang en in standhouding van die leer, de nederdaling des H Geest op de Apostelen terwijl zij die verkondigenden dit zijn de voornaamste bewijzen waar uit men overtuigd kan worden van de waarheid van Christus opstanding.

4 Indien Jesus uit den dood verresen is waarom heeft hij zig niet ter overwinning van Joden en ongelovigen, aan zijn vijanden levendig vertoond?

Ant: Daar de Joden reeds zo veel wonderwerken van hem gezien hadden, en er niet aan geloofd zo is t 'niet bewezen dat dit hun tot overtuiging gebracht had, en ten aanzien der hedendaagse ongelovigen, daar er zo veel en sterke bewijzen voor Jesus opstanding zijn zo verontschuldigt dit hun niet om dat juist dit bewijs t 'welk zeker door wijse dog voor ons verborgen eindens niet in t 'Goddlijk geweest is er by ontbrak voor de geheele opstanding kan zo veel aangevoerd worden dat die geen der Joden en ongelovigen die er aan twijffelen geensins te verontschuldigen zijn, daar en boven kan men geheel en al niet zeggen dat Jesus zig aan zyn vijanden niet vertoond heeft, althans de wagters die zeker zijn vrienden niet waren hebben hem gezien.

5 Wanneer is Jesus opgestaan op de hoeveelste dag na zijn dood en begraffenis

Ant: Op den derden dag dit was verbeeld door Jonas, en hij had zelve gesegt dat gelyk die drie nagten en dagen was in den buik des Walvis, alzo zal de zone des menschen drie dagen en nagten zijn in t 'hart der Aarde

6 Waarom geschiede zulks niet eerder?

Ant: Om dat dan zijn vijanden niet geloofd zouden hebben dat hy waarlijk dood was.

7 Waarom niet later?

Ant: Om dat zijn ligchaam geen verderf zou onderworpen zijn daar in t 'land kanaan dit reeds op de vierde dag gebeurde, dit blykt uit Joh 11 vs 39. Ps 16 vrs 10

57)

word dit voorsegt, Gij zult mijne ziele in de helle niet verlaten nog toelaten dat uw heilige de verderving zie, en t 'hebreeuwsch woord door hel vertaald wel meermaal de afgescheide staat van ziel en ligchaam aanduiden

8: Heeft Jesus bij zijne opstanding dat ligchaam t 'welk aan t 'kruis gestorven is weder aangenomen?

Ant: Ja anders zouden zijne Discipelen hem niet erkend hebben, en van zijn opstanding niet verseker[d] geweest zyn, daar en boven toonde hy volgens Joh: 20 vs 27 de nagel gaten in handen en voeten en de Speersteek in de zijde aan thomas om daar door zijn ongeloof te overwinnen.

9 Daar er nu eens gesegd word in de H S: dat Jesus door zijn vader *opgewekt* is *dan* eens dat hy door eigen kragt opgestaan is strijden dese gesegdens niet met elkander

Ant: Neen daar aan Vader en Zoon t 'zelve godlijke wesen toekomt, zo kunnen ook gevoeglijk aan beide dezelve Godlijke werken toegekend worden en verre dat zy strijdig zijn, hebben zij elk haar bisonderen nadruk, want word er gesegd dat Jesus is opgewekt zien wij hier, het bewijs, dat hy in alles voldaan, en Gods zoon was, en word er gesegd dat hy door eigen kragt is opgestaan, zo worden wij herinnerd aan zijn Godlijke almacht, waardoor hy magt had zijn leven afteleggen en t 'zelve weder aan te nemen.

10 Was de opstanding van Jesus noodzakelyk?

Ant: Ja want de Profeten hadden dit voorsegt Ps: 16 vs 10 en Jesaia 53 vs 10 Als zyn ziel zig tot een schuld offer gesteld zal hebben zal hy zaat zien hij zal zyne dagen verlengen, en t 'welbehagen des heeren zal door zyne hand gelukkig voortgaan en hij had ze zelve voorspeld Math 17 vs 23 en om te tonen dat hij Gods zoon was, en dat het offer aan t 'kruis gedaan aangenomen was om in hem te doen geloven, een voorbeeld onzer opstanding te zijn, eindelijk, was zij noodzakelyk tot onze regtveerdigmaking, Rom 4 vs 25 hy is opgewekt tot onse regtveerdigmaking en Heiligmaking. op dat volgens Rom 6 vs 4 gelyk Christus uit den doden opgewekt is wij ook alzo in nieuwigheid des levens wandelen zoude.

11 Hoe lang vertoefde Jesus nog op Aarde en
58)

waarom deed hij zulks?

Ant: Veertig dagen en dit deed [hij] om des te sterker bewijs van zijn opstanding te geven daar hy zig in die tijd veel en meer kon openbaare, dan indien zij korter geduurd had, en om zijne Discipelen nog meer te onderwijzen in de dingen die de uitbreiding zijner leer betroffen

12 Waarom bleef hij niet langer hier beneden dan tot de 40ste Dag?

Ant: Om dat hy weder moest keeren tot die verheerlykte staat daar hij van daan was gekomen en God hem verhogen, en verheerlyken zou na de mate hy vernedert was en om dat zyne Discipelen niet te vast aan zijne ligchamelyke tegenwoordigheid zouden gewinnen, en ook om hun niet weder van nieuws in hunne aardsche denkbeelden omtrent t 'ryk van den Messias te versterken.

13 Welke bewijzen hebt gij voor s 'hijlands hemelvaart?

Ant: De getuigenis van zijn Apostelen die hem hebben zien ten hemel vaaren, en de nederdaling des H Geest op hun gelyk hemelvaart gebeuren zoude

14 Van waar voer hij ten hemel op en waar om juist van die plaats?

Ant: Van den olijfberg en dit deed hij, denkelyk, om dat zyne discipelen hem daar met hun oogen best volgen en dus van de waarheid zyner hemelvaart konden overreed worden, daar en boven wilde hij sig waarschijnlijk op die plaats waar hij den heftigsten strijd gestreden had, ook meer dan overwinnaar betonen

15 Na welke natuur is Jesus ten hemel opgevaren

Ant: Na zijne menscheid daar de Godheid overal is

16 Is zijne menscheid na zijn hemelvaart niet overal tegenwoordig geworden?

Ant: Dit is 't 'gevoelen der luthersen, dog het strijd tegen de natuur van een ligchaam dat niet te gelijk overal zijn kan, Math 26 vs 11 de armen hebt gy altijd met u maar mij hebt gij niet altijd.

17 Nogtans beloofde Jesus Math 28 zijne

59)

discipelen dat hij met hun zoude zijn tot aan het einde der werelt?

Ant: Hij wilde hier door seggen dat zijn Geest en desselfs gaven, altijd met hun zoude zijn maar als mensch hadden hem zien van hun scheiden voort na dit gesegde

18 Zyn dan bij s 'hylands hemelvaart de Godheid en de menscheid niet van elkander gescheiden?

Ant: Neen de Catechismus merkt met regt aan dat daar de Godheid onbegrijpelijk overal tegenwoordig is hier uit volgt dat zij wel buiten haar aangenomen menscheid is, en nogtans persoonlijk met deselve vereenigt blijft

19 Was de Hemelvaart noodzakelyk?

Ant: Ja om de voorseggingen te vervullen, en tot zijne verheerlijking en die der geheele Drie Eenheid
20 Moet S 'Hijlands sitting aan Gods Regterhand in een eigentlijke of oneigentlijke zin genomen worden.

Ant: God die een Geest is heeft geen handen, maar daar hij meermaal de taal der menschen gebruikt om zig te doen begrypen, zo is ook dese spreekwijs ontleend uit de gewoonte der Oosterlingen die aan hun regterhand setten die geen zy eer wilden aandoen.

21 Wat betekent het dan?

Ant: Hier door verstaan wij een heerlijkheid en magt die hy geniet boven alle schepselen Zo als dit geseid word Ephesen 1 dat God hem gekroont heeft met eere en heerlijkheid en alle dingen hem onderworpen.

22 Kunt gij de waarheid der zelve bewijzen?

Ant: Ja dit was voorsegt Psalm 110 Stephanus en Saul zagen beiden den hemel geopend, en Jesus ter regterhand des Vaders, ook heeft Jesus blyken gegeven dat hem alle magt in hemel en op Aarde was gegeven, in het senden van zyne Geest, het uitbreiden zijner leer t 'verdelgen zijner vyanden, en t 'bewaren zijner leer door alle vervolgingen

23 Welk nut trekken wij uit dese trap van verhoging?

Ant: Dat wij nu weten dat Christus onse voorspraak is bij den Vader en wy dus op hem moeten vertrouwen en alle hulp verwagten.

60)

Van de Roeping
Achtiende Hoofdstuk

1 Hoe verdeeld men de weldaden die Christus in den staat der vernedering verworven heeft en die hij nu verhoogt zijnde toepast.

Ant: In zulke die in dit leven, en zulke die eerst na dit leven zullen genoten worden

2 Welke weldaden worden in dit leven genoten

Ant: De Roeping regtveerdigmaking, en hylig making

3 Hoe veelerlei Roeping is er?

Ant: De uitwendige en inwendige

4 Wat Is de uitwendige?

[Ant:] Die uitnodiging door welk God de mensch opwekt tot Geloof, Bekeering zo als dit in zijn woord en door de openbare prediking geschied

5 Aan wie geschied dese

Ant: Aan alle Christenen: Jes 45 vs 22 Wendt u naar mij toe en wordt behouden al gij eindt der aarde, en Christus beveelt zijne Discipelen gaat henen predikt het Evangelie alle Creaturen

6 Kan men van zulken aan wie het Evangelie niet bekend is wel seggen dat zij geroepen worden tot zaligheid?

Ant: Neen daar zij genoemd worden vreemdelingen van t 'verbond, daar de natuur ons wel God laat kennen maar van dit verbond en de weg tot onse zaligheid onkundig laat

7 Is de uitwendige roeping genoegzaam tot Zaligheid?

Ant: Neen dan zouden alle menschen die onder t 'Evangelie leven, zalig worden t 'welk de ondervinding wedersprekt, Judas werd door Christus zelve, en Simon de tovenaer door de Apostelen geroepen en egter gingen beide verloren, daarom zegt Paulus 1 Cor 1 vs 18 dat het woord des kruices den genen die verloren gaan dwaasheid maar hun die behouden worden een kragt Gods is

8 Waar toe dient deselve dan?

Ant: Voor eerst om te tonen dat de zondaar door eigen schuld verloren gaan, daar de weg des heils bekends is, daar en boven dien de prediking en vloek stemme der wet om de Godtlosen van veel groffe zonden te rug te houden, en dus te

61)

beletten dat er veel wanordens en moordtoneelen voorvallen

9 Wat moet er dan bykomen?

Ant: de inwendige roeping

10 Wat verstaat gij hier door?

Ant: Een kragtig werk van Gods Geest waar door hy ons harte opent en verstand verligt om te geloven en te bekeeren

11 Wie worden inwendig geroepen?

Ant: de uitverkoren Zie Rom 8 vs 20 die hij te voren verordineert heeft, dese heeft hij ook geroepen

12 Waar door geschied deselve?

Ant: Uitwendig door t 'woord en inwendig door de H: Geest, dit blijkt uit t 'geval van Lijdia, van welke Hand 16 vs 14 staat dat de Heer haar hart opende, zo dat zij acht gaf op t 'geen van Paulus gesproken werd

13 Waar in bestaat de eigentlyke daad der inwendige roeping?

Ant: Dat zij ons regt onze verdorven toestand leert kennen, en lust geeft om de vergeving van onze zonden in Jesus verdiensten te zoeken, en om een nieuw en beter leven te houden, de H Schrift noemt dit een afsterving des ouden en opstanding des nieuwe mensch.

14 Wat beweegt God om de uitverkoren zondaar, te roepen zijn het eenige goede hoedanigheden die hij kent?

Ant: Neen hij handelt na zijn welbehagen, wij worden alleen uit genade geroepen, 2 Timot: 1 vs 9 dat wij worden zalig gemaakt niet na onze werken, maar na het voornemen der genade ons in Christus gegeven, en welke goede hoedanigheden had Abram toen God hem riep, en Saul toen God hem van een vijand en vervolger tot een opvolger en Apostel van Jesus maakte, hier van zou men nog meer overtuigende voorbeelden kunnen opnoemen

15 Is de inwendige roeping een kragtdadig werk van God?

Ant: Ja niemand kan tot mij komen zegt Christus indien de Vader hem niet trekke, Joh 6 vs 44 Paulus

sprekt er van als een levendigmaking, een schepping Eph: 2 vs 10

16 Kan zij wederstaan worden?

Ant: Dit seggen de Remonstranten, dog de kragt der roeping bestaat ook daar in dat zij het harte [62]

gewillig maakt, om die te volgen, Paulus segt dat die na Gods voornemen geroepen worden, alle dingen medewerken ten goede

17 Is de inwendige roeping onveranderlijk?

Ant: Ja de Genade en roeping Gods is onveranderlijk, Rom 11 vs 29 Jesus segt dat niemand zijne schapen uit zijn hand zal rukken Joh 10-vs-28-29

Van de Kerk *Negentiende Hoofdstuk*

1 Wat verstaat gij door de kerk?

Ant: Het is de gemeenschap der waare gelovigen

2 Hoe onderscheid men de kerk?

Ant: In strijdende, en zegepralende.

3 Heeft dese onderscheiding grond in den Bijbel

Ant: 2 Timot: 4 Ik heb den goede strijd gestreden voor mij is weggelegd de krone der regtveerdigheid.

4 Wat verstaat gij door de strijdende kerk?

Ant: Al de vervolgingen die zij ondergaat en de geestelijke vijanden die haar leden hier op aarde hebben

5 Wat door de zegepralende?

Ant: Die leden der zelve die reeds overwonnen hebben en in den hemel verheerlykt zijn.

6 Hoe wordt de strijdende Kerk onderscheiden?

Ant: In zichtbare en onzichtbare

7 In wat zin noemt men haar zichtbaar

Ant: In zo verre zij uit een vergadering van menschen bestaat die opentlijk Christus belijden.

8 In wat zin noemt men haar onzichtbaar

Ant: In zo verre de leden der kerk aan God alleen bekend zijn, en inwendige gemeenschap met hem hebben, 2 Timot 2 vs 19 de Heere kend wie de zijne zyn

63)

9. Welke zijn de eigenschappen der kerk?

Ant: Dat zij is een hijlig, algemeen, geduurzaam en Christelijk

10 Is er maar een ware kerk?

Ant: Ja daar al de leden als t 'waren een ligchaam uitmaken

11 Waarom draagt zij de eertitel van heilig?

Ant: Om dat Christus ze door zijn bloed geheiligt heeft, en dat de ware leden van de wereld afgezonderd en wedergeboren zijn, zij wordt ook genoemd een uitverkoren geslacht, een hijlig volk

12 Kunt gij bewijzen dat alleen ware heiligen door Jesus bloed gewaschen, en door zijn Geest geheiligt leden der kerk zijn?

Ant: Dit blijkt uit de bovenstaande plaatsen, Christus noemt haar zijn schapen, zijn gemeente, Math 16 vs 18.

13 Zijn mond belyders dan geen leden der kerk?

Ant: Neen daar Christus uitdrukkelijk zegt, dat niet een iegelijk die zegt, Heere, Heere, zal ingaan in t 'koningrijk Gods, maar alleen die de wil doet des geen die hem gesonden heeft, ook kunnen zulken die alleen een schijn geloof hebbben, niet onder de geheiligde leden geteld worden.

14 In welke zin wordt de kerk algemeen genoemd?

Ant: Om dat zij bestaat uit allerlei volken, overal verspreid is, en door alle tijden duuren zal

15. Waar in bestaat de geduurzaamheid der kerk?

Ant: Dat het nooit aan ware leden derzelve ontbreken zal

16 Bewijs dat er altoos een zijn zal?

Ant: Dit leert ons het zeggen van Christus tot zijne Discipelen Matth 28. Ik ben met u tot aan t 'einde der wereld en Matth 16 dat de Poorten der helle dezelve niet zullen overweldigen, ook geeft de reden grond om te geloven, dat God die haar tot nog toe door alle vervolgingen heeft

64)

doen stand houden, dit ook verder doen zal

17 Bewijs dat er altoos een kerk geweest is?

Ant: Dit leert ons het Ouden en N Testament en al de geschiedenissen der Wereld

18 Waarom noemd gij de kerk Christelijk?

Ant: Om dat Christus haar hoofd is

19 Bewijs dit?

Ant: 1 Petri 5 vs 4 Wordt hij genoemd de grote herder en Eph: 1 vs 22. Dat God hem dese gemeente gegeven heeft, en gesteld tot een hoofd boven alle dingen tot een hoofd der kerke, die zijn ligchaam is.

20 Is Christus alleen het hoofd der Kerk of moeten wij de Paus benefens hem als een zichtbaar hoofd erkennen?

Ant: Voor eerst kan geen bloot mensch de Belangens van de kerk die overal verspreid is waarnemen, daar hij sommige niet eens kent, nergens in de Bijbel vind men van zo een hoofd der kerk, van Christus wordt Eph: 1 als t 'hoofd der kerk gesproken, t 'geen andere uitsluit, Ja Christus erkend zig zelve alleen als t 'hoofd der kerk, wanneer hij Lucas 22 vs 25-26 alle meerderheid en meesterschap onder d 'Apostelen verbied 1 Petri 5 vs 3 wordt het ook door Petrus verboden

21 Zijn dan de Paussen geen opvolgers van Petrus en is die niet tot een zichtbaar hoofd der kerk gesteld?

Ant: Nergens word aan Petrus zulk een gesag gegeven, hij noemt zig zelve een mede Ouderling, op de vergaderingen der Apostelen heeft hij geen Pausselijke magt getoond, en uit zijn verlochening blykt dat hij verre van onfeilbaar was, en dese eigenschap heeft ook geen mensch: Pred 7 vs 20 er is niemand die goed doe en niet zondige, ook de Paussen hebben sig aan veel dwalingen en gebreken schuldig gemaakt, en dat zij geen opvolgers van Petrus geweest zijn zou men kunnen bewijzen uit de kerkelijke historie, daar in de 6 eerste eeuwen de Bischoppen van Rome geen algemeenen zijn geweest.

22 Welke zijn de kenmerken der ware Kerk

Ant: De zuiverheid der leer, overeenkom=

66)

stig de voorschriften van Christus en zijne Apostelen, en de rechte bediening der Sacramenten overeenkomstig haar eerste instelling en de hyligheid der Leeden.

Van de Regtveerdigmaking

twintigste Hoofdstuk

1 Wat betekend het woord regtveerdigen?

Ant: Vrij spreken vrij verklaren, Zie dit onder anderen Spr: 17 vs 15. Rom 8 vs 33-34 daar het tegen over verdoemen geplaatst word

2 Met wie hebben wij verschil hier over en hoe vatten dese dit woord op?

Ant: Met de Roomschen die zeggen dat het betekent eene inwendige regtveerdigheid instorten, en dus iemand van een Godlosen tot een hylige maken.

3 Hoe wederlegd gij hun gevoelen?

Ant: Door aantemerken, dat men dus doende de regtveerdigmaking en hyligmaking vermengd, daar t'nogtans twee onderscheiden weldaden zijn, zie 1 Cor 1 vs 30 Christus is ons geworden wijsheit, en regtveerdigheid, hyligmaking, en 1 Cor 6 vs 11 maar gij zyt afgewaschen, geheiligt en geregtveerdigt, etc hier uit blykt dat het tweederlei weldaden zijn, gelijk zij ook in wesentlijke stukken van elkander verschillen

4 Van hoe veel regtveerdigmakingen spreekt de Bijbel?

Ant: Van twee, een Evangelische en Wettische

5 Wat Verstaat gij door de Wettische en wanneer had die plaats?

Ant: Zij bestond daar in dat de mensch door het onderhouden van de bevelen der zeden wet kon zalig worden, en had alleen plaats voor de Zonden toen de mensch Gods Beeld had en in staat was die te volbrengen

6 Heeft dese dan geen plaats meer?

Ant: Neen Paulus zegt Gal: 2 vs 16 dat door de werken der wet geen vleesch meer zal geregtveerdigt worden voor God.

7 Wat verstaat gij door de Evangelische?

Ant: De overeenkomst van t 'lijden en
67)

gehoorzaamheid van Christus met de eisch der wet, die wij door t 'geloof aannemen en daar door ontslag van de schuld en straf der zonden en regt tot t 'eeuwig leven ontvangen

8 Wie is die de mensch regtveerdigt?

Ant: God insonderheid de Vader, die eigent zig ook t 'vergeven der zonden alleen toe wanneer hij Jesaia 43 vs 25 segt Ik Ik ben het die uw overtredingen uitdelge en uw Zonden niet gedenk, eindelyk de zonden worden alleen begaan tegen Gods wetten, dus ook hij alleen kan er ons ontslag van geven

9 kan de eenen mensch de andere niet regtveerdigen wanneer hij hem zijn zonden belydt?

Ant: Neen niemand kan de zonden vergeven dan God alleen Marcus 2

10 Wie zijn zij die geregtveerdigt worden?

Ant: Gods uitverkoren Rom 8 vs 29 dese heeft hy ook geregtveerdigt

11 Hoe komen de uitverkoren in de vierschaar van God voor wanneer zij geregtveerdigt worden?

Ant: Voor eerst als Godlosen, want God is die de Godlosen regtveerdigt, Rom 9 vs 29 ten tweede als boetvaardigen, wier Consuetie beklagde dat ze tegen Gods geboden swaar gezondigd hebben, zie dit in t 'voorbeeld der boetvaardigen Tollenaar, eindelijk als gelovigen, want t 'gelove is als ware de hand waar door men de regtveerdigheid van Christus ter zijner regtveerdiging aangrijpt

12 Wat weldaad ontfangt de uitverkoren zondaar door de lydelijke gehoorzaamheid van Christus?

Ant: Ontslag van de schuld, en daar door verdiende straf, Christus heeft ons verlost van de vloek der wet, en is vloek geworden voor ons Gal 3 vs 13

13 Welke door de dadelyke gehoorzaamheid

68)

[Ant:] het regt tot t 'eeuwig leven Rom 5 vs 19

14 Wat beweegt God om de uitverkoren zondaar de gerechtigheid van Christus toe te rekenen?

Ant: Zijn vrije genade, dit zegt ook Paulus Rom 3 vs 24 wij worden om niet geregtveerdigt uit zijne genade door de verlossing die in Christus is

15 Worden wij dan niet om de waardigheid van ons geloof geregtveerdigt?

Ant: Neen daar het gelove een Gave Gods die hier toe ons harte opent is, zo kan t 'de oorzaak onzer regtveerdigmaking niet zijn, maar hier door past men zig de gerechtigheid van Christus toe

16 Hoe komt dan t 'geloof dan in het stuk van onse regtveerdigmaking voor?

Ant: Als een middel waar door men zig de verdiensten van Christus toe eigent

Van het Gelove

Een en twintigste Hoofdstuk

1 Van hoe veelerlei geloven spreekt de H Schrift?

Ant: Van vier, het historisch, tijd, zaligmakend en geloof der wonderwerken

2 Wat is het historisch gelove?

Ant: Een toestemmen, en overtuiging van de Bijbelsche geschiedenissen en waarheid derzelve

3 Is het noodzakelijk tot zaligheid?

Ant: Ja om dat tot het zelve kennis en overtuiging gevorderd worden en zonder dit kan niemand op een Zaligmakende wijze omtrent de waarheden van t 'Evangelie werkzaam zijn

4 Is het alleen genoegzaam tot zaligheid?

Ant: Neen daar het geen invloed genoeg op ons leven heeft en volgens Jac. 2 vs 19 ook in de duivelen plaats heeft, men zag dit ook aan Agrippa die volgens Hand: 26 vs 27 het historisch gelove besat dog daar door niet zalig werd

5 Wat is het tijd gelove?

Ant: Eene kennis en toestemmen der Evangelische waarheden voor een tijd met uiterlyk vergenoegen

6 Is dit alleen genoeg tot zaligheid?

Ant: Neen het vloeit niet voor[t] uit een harte dat door Gods genade veranderd en bekeerd is, het

69)

draagd geen vrugten van bekering, en eindelijk het is aan afval onderworpen

7 Wat is het gelove der wonderwerken?

Ant: De overtuiging der waarheid der geen en wy in de Bybel vinden

8 Zou dit ook genoegzaam zijn tot zaligheid

Ant: Neen maar het word vereischt daar het bewijsen der Goddelijkheid van Christus en van Gods almacht zijn en dus aanspoort om in hun te geloven, dog Judas had dit geloof der wonderen en ging tog verloren

9 Hoe beschrijft men het ware zaligmakende geloof?

Ant: Het is die volle overtuiging van een Christen, dat Jesus in de werelt gekomen is om zondaars zalig te maken, en dus dadelyk tot hem doet toevlugt nemen met eene hartelijke begeerte om in hem alles te vinden wat tot zyne zaligheid nodig is.

10 Hoe veele daden of deelen heeft het zelve?

Ant: Drie Kennis, toestemmen en vertrouwen

11 Kunt gij bewijsen dat tot het geloof kennis gevorderd word?

Ant: Ja daar men geen ding kan aannemen sonder te weten waar in het bestaat, Joh 17 vs 3 dit is het eeuwige leven dat zy u kennen waaragtig God en den geen die gij gesonden hebt.

12 Kan men ook bepalen hoe groot de kennis van iemand moet wesen zal hij voor t 'gelove vatbaar zijn

Ant: Neen daar dese bij een ieder is na de mate zijner kundigheden, vermogens, en daar en boven, heeft God aan de eene meer Genade dan aan een ander bewesen om hun hart te openen en te verligten dit segt ook de Bijbel Lucas 12 die veel gegeven is zal veel gevraagd worden

13 Hoedanig is de toestemming die tot het gelove gevorderd word?

Ant: Een beschouwende die gaat omtrent de zaligmakende waarheden des Bijbels, en een beoeffende die in zig behelst een toestemming tot die waarheden die in een nauwer

69)

verband staan met onze zaligheid, de ellende der menschen en t 'middel der zaligheid, de eerste wordt van gesproken Hand: 8 vs 37 daar Philippus zegt, Indien gij van gantscher harte gelooft, zo is het geoorlooft, en hij zeide ik gelove dat de Christus de Zone Gods is en Rom 10 vs 9

14 Hoe onderscheid men het vertrouwen dat in het geloof moet plaats hebben?

Ant: In een toevlugt nemende, en versekerd vertrouwen

15 Wat is het eerste

Ant: Dat vertrouwen waardoor men zig tot Jesus wend om in hem alles te vinden wat ons voor tijd en eeuwigheid kan gelukkig maken Ps 2 vs 12 Welgelukzalig zijn allen die op hem vertrouwen.

16 Wat is het versekerd vertrouwen?

Ant: Die versekering die een Christen verkrijgt als hij t 'ware geloof in zig vindt dat hij vergeving van zijn zonden reeds verkregen heeft, en dat indien hij zo blijft leven, zeker zalig zal worden

17 Kan een mensch het hier beneden zo verre brengen dat hij van zijn gelove versekerd is en dus weet dat zijn einde vrede zijn zal?

Ant: Ja dit blijkt uit t 'voorbeeld van veel gelovigen als onder anderen Job, David, Azaph, Paulus, zo dra een Christen in zig vindt de kenmerken van t 'ware geloof kan hij hier van versekerd zijn God eischt dat wij na een volle versekerheid des geloofs streven zullen 2 Cor 13 vs 5

18 Behoort dese versekering zo tot het wesen des geloofs, zo dat iemand dese missende niet zou kunnen zalig worden?

Ant: Neen de Bijbel hegt de erfenis der eeuwige zaligheid niet aan de volle versekerheid des geloofs maar aan het hongeren en dorsten, aan het vermoeit en beladen, en aan het komen tot Jesus, t 'welk alle in swak gelovige plaats heeft, daar en boven was t 'versekerd gelove tot de zaligheid volstrekt noodzakelijk, dan zou men alle zwak gelovigen van de zaligheid moeten uitsluiten, dat tegen Gods barmhartigheid strijd

19 Wie werkt het gelove in ons

Ant: God door zijn Geest Gal: 5 vs 22 de vrugt des Geestes is het gelove.

20 Welk is het middel door welk het gelove in

70)

ons opgewekt worde

Ant: Het woord, Rom 10 vs 17

21 Waar door bewijst men zijne gelove?

Ant: Door zijn werken, het geloof zonder de werken wordt een dood geloof genaamt.

De Hijligmaking
Twee en twintigste Hoofstuk

[1] Waar in bestaat de hijligmaking?

Ant: Het is een werk van de H: Geest waar door de regtveerdigen, hoe langer hoe meer van zijn verdorvenheid gesuiverd en na Gods beeld vernieuwd worden

2 Aan wie geschied dese genade weldaad?

Ant: Aan de gelovigen die reeds geregtveerdigt zijn 1 Cor 6 vs 11 maar gij zijt afgewaschen maar gij zijt geheiligt, maar gij zijt geregtveerdigt in de naam van de heere Jesus, en door den Geest onses Gods.

3 Over welke deelen van de mensch strekt deselve sig uit?

Ant: Over ziel en ligchaam 1 Thess: 5 vs 23 De God des vredes zelve heilige u geheel en al en uw geheele opregte geest ziele en ligchaam worde onberispelijk bewaart tot de dag van Jesus toekomste

4 Is de hijligmaking noodzakelijk en om welke redenen?

Ant: Ja God beveeld deselve onder anderen 1 Petri 1 vs 15 gelijk hij die u geroepen heeft hijlig is zo wordet ook gijlieden hijlig in alle uw wandel, ten tweede, is zy noodzakelijk als zijnde een pligt der dankbaarheid en strekt om ons van ons gelove te versekeren eindelijk zonder hijligmaking is er geen zaligheid Hebr 12 vs 14

5 Is de zelve hier op aarde volmaakt?

Ant: Neen indien wij seggen dat wij geen zonden hebben verleiden wij ons en de waarheid is niet in ons Joh 1 vs 8 en wij struikelen allen in veelen Jacobus 3 vs 2

6 Brengen alle gelovigen het even ver op

71)

de weg der hijligmaking?

Ant: Neen Paulus maakt een onderscheid tussen de gelovigen, als tuschen kinders en volwassenen Hebr 5 vs 14.

7 Kan men op de weg der hijligmaking weder te rug gaan?

Ant: Ja dit blijkt uit t 'voorbeeld van veel gelovigen

8 Kan iemand die eens bekeert is dan ook wederom geheel uit de genade uitvallen?

Ant: Dit seggen de Remonstranten dog wij bewijzen het tegendeel, uit Joh 10 vs 28-29. 1 Petri 1 vs 5 wij worden in de kragt Gods bewaart, Ps: 27 vs 28 de Heere zal zijn gunstgenoten niet verlaten in eeuwigheid worden zij bewaart, Ps 37 vs 24 t 'is Gods beloften als hij valt wordt hy niet weggeworpen want de Heere ondersteunt zijn hand, dus Kan men wel vallen maar niet geheel afvallen

9 Is er dan een bewaring der heiligen?

Ant: Ja voor eerst is het bewesen uit boven genoemde plaatsen, ten tweede, uit de algoegzaamheid van Jesus verdiensten, immers, kon een gelovige afvallen, dan kunnen zy alle afvallen, en dan was t 'ook mogelijk dat Christus zijn bloed vergeefs gestort had, ten derde, de gelovigen zijn volgens 1 Cor 6 vs 19 tempelen des H Geest, dog de tempelen van Gods Geest kan niet weer een woning der zonden worden, eindelijk bid Jesus voor de zijnen, en door dese voorbede kan hij volgens Hebr 7-20-25 volkomen zalig maken die door hem tot God gaan, en Rom 8 dat er geen verdoemenis meer is voor de genen die in Christus zijn.

10 Waar door betoont een bekeerde zijn lust tot hijligmaking?

Ant: Door zijn wandel, werken, daden, en Gods geboden te betragten

11 Welke zijn de eigenschappen van een geestelijk goed werk?

Ant: Dat het geschied uit den gelove, na de regel van Gods wet, en tot eer van Gods en ons naasten wil geschiede

12 Wanneer kan men gesegt worden uit den gelove goede werken te verrigten?

72)

[Ant:] Als deselve geschieden uit overtuiging van onze verpligting, onder een gevoel van onze onmagt, en met een harte dat biddend tot God opsiet, en zo te werken is noodzakelijk want volgens Hebr: 11 vs 6 is het zonder gelove onmogelijk God te behagen

13 Kunt gij bewijzen dat deselve na de regel van Gods wet moeten geschieden?

Ant: Ja dit eischt de Heer Jesus Matth 15 vs 9 daar hij tot de Joden zegt, te vergeefs eeren zij mij leerende leeringen, die geboden van menschen zijn.

14 Moeten de Goede werken tot Gods eer geschieden?

Ant: Ja dit leert Paulus 1 Cor 10 vs 31 t 'zij dat gij eet of drinkt of iets anders doet doet al ter eere Gods, en Philip 1 vs 11 zijt vervult met vruchten der gerechtigheid die door Jesus zijn tot heerlijkheid en prijse Gods.

15 Zijn wij verplicht goede werken te verrigten?

Ant: Ja God heeft ze bevolen, zij strekken tot zyn eer, des naasten nut, zijn het kenmerk des geloof, en God zal een iegelijk vergelden na zijne werken.

16 Waarom moeten wij ze dan verrigten, is het, om door dien het eeuwig leven te verdienen?

Ant: Neen, maar voor eerst, om God te verheerlijken, onze naasten te stigten, en om daar door van ons gelove verzekerd te worden.

17 Welke eigenschappen moet een goed werk hebben zal het bij God verdienstelijk zijn?

Ant: Voor eerst moet het ons eigen werk zijn ten 2de moeten wij het niet verplicht zijn ten derde moet het volmaakt zijn ten 4de moeten wij er een ander voordeel mede aanbrengen, eindelijk moet er een evenredigheid zijn tuschen het loon en het werk, want anders is het geen loon maar een geschenk

18 Zoud gij kunnen bewijzen dat onze goede werken dese eigenschappen missen?

73)

Ant: Zij zijn voor eerst ons eigen werk niet, want volgens Philip 2 vs 13 is het God die in ons werkt beide het willen en het werken, ten tweede zijn wij deselve Gode schuldig, en als wij volgens Lucas 17 vs 10 alles gedaan hebben t 'geen ons bevolen is moeten wij nog zeggen wij zyn onnutte Dienstknegten wij hebben niet meer gedaan als wij schuldig waren, ten derde onze beste werken zijn volgens Jes 57 en Jacobus 2, onvolmaakt, en met zonden bevuurd, ten vierde wij kunnen er God geen voordeel mede aanbrengen, zo vraagt Eliphaz Job 22 vs 2-3 Zal ook een man Gode profijtelijk zijn, Is het voor de Almagtigen nuttigheit, dat gij regtveerdig zijt, of te gewin dat gij uwe wegen volmaakt?, ten vijfde is geene evenredigheid tuschen t 'loon en t 'werk want volgens Rom 8 vs 18 is het lijden van dese tegenwoordige tijd niet te waardeeren tegen de heerlijkheid die aan ons geopenbaart zal worden.

Van de Wet

Drie en twintigste Hoofdstuk

1 Wat is een wet?

Ant: Een regel voor ons gedrag, voorgeschreven door iemand die regt heeft om te gebieden, en magt om te kunnen belonen en straffen

2 Hoe onderscheid men de Goddelijke wetten?

Ant in stellige natuurlijke of zedelijke.

3 Wat zijn stellige wetten?

Ant: Zulke die van Gods wil en welbehagen afhangen die hij kan veranderen en doen ophouden als het hem behaagt

4 Wat noemt men de natuurlijke wet

Ant: Zulke wetten die op Gods natuur gegrond zijn en daarom onveranderlijk zijn

5 Waar vind men dese wet?

Ant: Zij is in t 'hart van ieder mensch ingeprent zo als men dit ziet uit t 'voorbeeld der heidenen Paulus zegt Rom 2 de Heidenen die geen wet hebben, etc en men vind de hoofd inhoud van deselve in de 10 geboden

6: Wie was de Wetgever?

Ant God zelve in t 'bijzonder de tweede persoon want die was t volgens Hand: 7 vs 38 die met

74)

Moses in de vergadering des volks, in de woestijne was en met hem op den berg sprak

7 Wanneer heeft God de zedelijke wet afgekondigd?

Ant: Op den Berg Zindi zo als men dit Breedvoerig leest Exod 20, en zij is een kort begrip der Natuur wet

8 Was ook Adam tot het houden der bevelen deser wet gehouden?

Ant: Ja want dese wet was, daar zij op Gods natuur gegrond was, voor alle menschen, dus ook voor Adam verplichtende en dat hij deselve kende, blijkt daar uit om dat hij na Gods beeld geschapen was, daar tot dit beeld behoorde kennis dus ook kennis aan Gods wet

9 Onder welke uitwendige tekenen heeft God de zeden wet afgekondigd

Ant: Onder het geluit van donder en eene helklinkende bazuin welke van de top des berg gehoord wierd, en het daveren der aarde

10 Waar toe moesten dese tekenen dienen?

Ant: Om te tonen dat zij van God kwam eerbied te verwekken, En de Menschen aantesporen, om haar te vreessen en te gehoorzamen, dese uitwerksels had zij ook op het Volk Exod 20 vs 19

11 hoe verdeeld men dese wet?

Ant: In twee Tafelen of tien geboden daar het eerste gedeelte ons onze pligten ten aanzien van God, en het tweede dat ten aanzien van onse naasten leert

12 Daar wij door onze verdorvenheid Gods wet niet volmaakt kunnen onderhouden waar toe laat God dezelve dan prediken?

Ant: Tot een spiegel voor den godlosen om daar in zijn zondige aart te zien, tot een toetsteen voor den opregten aanbiddere van God, en tot een regel voor ons geloof en wandel

75)

Van het Gebed

Vier en twintigste Hoofdstuk

1 Wat is een Gebed?

Ant: Een nedrige aanspraak tot God waar door men zijn eigen gebrek en ellende of die van anderen te kennen geeft, de vervulling van t 'gevraagde om Christus wil afsmeekt, en voor reeds genoten weldaden dankt.

2 Wie moeten wij aanbidden?

Ant: God alleen in drie personen

3 Mag men ook hijligen of Engelen aanbidden?

Ant: Neen God alleen kent ons hart en kan onze bede vervullen, er is geen voorbeeld of bevel van dese aanbidding in de geheele Schrift, zelfs het tegendeel wordt geleert, zie Matth: 4 vs 10 alwaar Christus tot de Satan zegt, wijkt van mij Satan want er is geschreven gij zult den heer uw God aanbidden en hem alleen dienen

4 In wiens naam moet men God bidden?

Ant: In die van Jesus die gesegt heeft, alle dingen die gij den Vader in mijn naam vraagt hij zal ze u geven Johannis 16 vs 23

5 Wat betekent in Jesus naam te bidden?

Ant: Overtuigt te zijn dat men alleen om zijn verdiensten, t 'gevraagde verkrijgt, en niet uit eigen waardigheid 1 Joh 5 vs 14 En dit is de vrijmoedigheid die wij tot hem hebben dat zo wij iets bidden om zijner wil hij ons verhoort

6 Wie zijn zij die bidden moeten?

Ant: Alle menschen, Bidt en u zal gegeven worden, zoekt en gij zult vinden Matth 7 vs 7

7 Kunnen alle menschen op eene God welbehaaglijke wijze bidden?

Ant: Neen Godt verhoort de zondaars niet (die zig verhardten in t 'kwade) Spr: 28 vs 9 Die zijn ooren afwendt van de wet des heeren, diens gebed zal zelfs een grouwel zijn

8 Waarom moet het ons eerst en meest te doen zijn?

Ant: Om regt berouw van onze zonden te hebben en het Gebed als een voornaam middel tot

76)

bevordering van onze bekeering te gebruiken

9 Hoe dikwijls moeten wij bidden?

Ant: Zonder ophouden 1 Thess 5 vs 17 Volhardet in t 'gebed Coloss 4

10 Wat betekent het te bidden zonder ophouden

Ant: Voor eerst dat men dit nooit versuimt of geheel nalaat, en dat men zig niet vertraagt wanneer het geen wij vragen ons niet voort geschonken wordt maar overtuigt is dat dit geschied om ons geloof te beproeven, en onse godvrugt optewekken

11 Om welke dingen moeten en mogen wij bidden?

Ant: Om alle onze nooddrift na ziel en ligchaam en al het geen tot nut onses naasten en verheerlijking van God kan dienen ziet Phil: 4 vs 6

12 Welke dingen moeten in ons Gebed het eerste en meeste begeert worden?

Ant: Al de geestelijke die ons ten aanzien van onze ziel nuttig zijn Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid en alle andere dingen zullen u toegeworpen worden Matth 6 vs 33

13 Welke eigenschappen moet een Gebed hebben zal het Gode aangenaam zijn?

Ant: Het moet met eerbied, en geloof uitgesproken worden, met aandacht en nederigheid, volgens Gen 18 vs 27 Ziet ik hebbe ondernomen te spreken tot den Heere hoewel ik stoffe en asche ben ten vijfde met diep gevoel onzer eigen onwaarde, eindelijk opregt Spr 15 vs 8 het offer des godlosen is de Heeren een grouwel maar het gebed des opregten is zijn welgevallen

14 Hebben wij ook een voorschrift om onze gebeden na in te rigten?

Ant: Ja het Gebed des Heeren, waar van wij de instelling lesen Matth ⁵ en in zig alles behelst dat tot een volmaakt Gebed nodig is.

77)

Van de Sacramenten

Vijf en twintigste Hoofdstuk

1 Welke zijn de middelen die God gebruikt om t 'geloof in t 'harte der zijnen te versterken

Ant: Voor eerst het woord want daar men niet alleen melk voor kinderen, maar volgens Hebr 5 vs 14 ook vaste spijs voor volmaakt, en de Sacramenten

2 Hoe omschrijft men een Sacrament?

Ant: Het is een plegtigheid van God ingesteld om tekenen te zijn waar door God zijn verbond en belofte aan den gelovige bevestigt en versegelt

3 Welke zijn de eigenschappen van een welgesteld Sacrament?

Ant: Zeven die hier navolgende genoemd worden

4 Waarom vordert gij in elk Sacrament een uitwendig zichtbaar teken?

Ant: Om dat de Sacramenten eigenlijk voor swak gelovigen zijn ingesteld die niet altoos in staat zijn om zig te verheffen tot geestelijke dingen, zo er niet een zichtbaar teken by is dat deselve verbeeld, daar en boven vorderen wij dit in een Sacrament, om dat in alle gewoone en buiten gewoone Sacramenten des O: T: een uitwendig teken heeft plaats gehad.

5 Waarom moet er een betekende zaak plaats hebben?

Ant: Om dat anders het onnutte en ijdele plegtigheden waren

6 Waarom vordert gij in deselve een overeenkomst tusschen het teken en de betekende zaak?

Ant: Om dat t 'eerste geschikt moet zijn om t 'laaste gevoeglijk af te beelden, bij voorbeeld t 'water in de Doop verbeeld de reiniging en afwasching der zonden, en om dat het teken altoos met de betekende zaak gepaart gaat bij een gelovige als hij t 'sacrament gebruikt

7 Waarom een onderscheid tusschen beide?

Ant: Om dat behoudens den aart van een Sacrament, het teken nooit in de betekende zaak kan veranderen, immers wanneer de betekende zaak tegenwoordig is is er geen teken nodig, en wanneer het 78)

teken in de betekende zaak veranderd, houd het teken op en dus ook de betekende zaak

8 Waarom een Godlijke instelling?

Ant: Om dat God onse opperheer zijnde, hij alleen het regt heeft om te bepalen welke de zegels van zijn verbond met ons zijn moeten, daar dese tot de wesentlijke deelen der Godsdienst behoren

9 Waarom een gemeenschap of regt van alle gelovigen aan t 'zelve Sacrament?

Ant: Om dat alle gelovigen regt op Gods verbond hebben, en alle die swakheden hebben welke de Sacramenten voor hun nuttig maken

10 Waarom moet in elk een versegelende kracht zijn?

Ant: Om dat de Sacramenten deselve betrekking moeten hebben op Gods beloften, als alle andere tekens, en zegelen, zo is bij voorbeeld de regenboog niet slegts een teken van de zondvloed, om derselver gedagtenis te vernieuwen maar ook een zegel voor Gods belofte dat de Aarde niet meer door water zal vergaan

11 Hoe verdeeld men de Sacramenten?

Ant: In die des O en N Testament

12 Welke waren die des ouden?

Ant: De besnijdenis, en t 'Pascha

13. Is de besnydenis van God ingesteld?

Ant: Ja men lese Genesis 17 vs 9-14

5 Opengelaten ruimte.

14 Wat betekende de besnijdenisse?

Ant: Het regt van alle Israeliten op de beloften van God aan de vaderen gedaan ook op die van de Messias, en zij verpligte hun om als Israeliten te leven, Gods wetten te betragten en op de vervulling zijner belofte te vertrouwen

15 Was zy ook een Sacrament des Genade verbonds?

Ant: Ja dit blijkt uit Rom 4 vs 11 alwaar van Abraham gesegd word, hij heeft het 79)

teken der besnijdenisse ontfangen tot een zegel der regtveerdigheid des geloofs

16: Heeft ook t 'Pascha eene Godlijke instelling?

Ant: Ja men lese Exodus 12

17 Wat betekende dit Sacrament?

Ant: Het was t 'gedenkteken van de verlossing uit Egipten, en een afbeeldsel van Christus die insgelyks ons verlost en voor ons geofferd is, hij wordt ons Pascha genoemd 1 Cor 5 en Joh: 1 vs 29 dit is t 'lam Gods dat de Zonden der Werelt wegneemt

18 Was het selve ook een Sacrament des Genade verbond?

Ant: Ja daar het een zinnebeeld van de offerhande van Christus was

19 Hoe veel zijn de Sacramenten des N: Testament?

Ant: Twee de doop en t 'Avondmaal

20 Met wie hebben wij hier verschil en hoe veel Sacramenten tellen dese?

Ant: Met de Roomschen die seven Sacramenten stellen

21 Wat hebt gij tegen die geen de Roomschen beneffens Doop en Avondmaal voor Sacramenten houden, en wel in de eerste plaats tegen de oorbiegt?

Ant: Dat het zelve geen grond in de Bijbel heeft zo als zij in de Roomsche Kerk bediend word Matth 3 vs 6 Word gesproken van een openbaare belijdenisse voor God en menschen, of tot bijzondere personen die wij beledigd hebben Jac 5 vs 14 en wij zijn zeker hier toe verpligt. Maar nergens word ons bevel gegeven, om alle onze zonden aan een priester te belyden, en daar niemand dan God alleen de zonden vergeven kan zo heeft ook geen priester de magt om er ons vry van deselve te spreken, nog te bepalen welke vergeeflijk, of welke straf zy verdienen, daar niemand de mate van Gods regtveerdigheid of barmhartigheid kan bepalen, daar en boven ontbreekt in de Biegd, het uitwendig teken het onderscheid tusschen het teken en de betekende zaak, en de overeenkomst tussen beide

22 Hoe wederlegd gij hun gevoelen aangaande

80)

t 'laaste Olijsel?

Ant: Dat God deselve niet bevolen heeft, en dat hoewel de zelve oudtijds geschiede, het een middel der geneesing der zieken was en daar dese buitengewone gaven des H: Geest geen plaats meer hebben, des plegtigheid thans onnut is en veel minder een Sacrament kan genoemd worden t 'welk een altoos durende kragt en nut moet hebben

23 Is ook de Priester onder geen Sacrament?

Ant: Voor eerst zijn er veele Orders en bijvoegsels door de kerk uitbedagt, daar en boven mist deselve, een der voornaamste vereischten van een Sacrament, namelijk een gemeenschap van alle gelovigen, daar het onmooglyk is dat een ieder Priester worde

24 Wat hebt gij tegen t Sacrament van t 'Huwelyk?

Ant: Dat het reeds voor t 'Genade verbond is ingesteld, en indien er naderhand een Sacrament van was geworden, moest hier van iets gemeld zijn in de Bijbel dat geen plaats heeft, daar t 'ook geen gemeenschap van alle gelovigen zijn kan. daar er beletsels kunnen zijn om deel aan t 'zelve te neemen, daar en boven de Roomschen die het zelve tot een voornaam Sacrament stellen spreken zig tegen daar zij het zelve aan hun Geestelykheid verbieden en dus een merkelyk deel gelovigen van uitsluiten

25 Wat Oordeeld gij van t 'Vormsel?

Ant: Dat van t 'zelve zo als het in de Roomse kerk bediend word geen spoor of schaduw, in t 'N Testament voorkomt die t 'zelve beveelt op zijn best genomen zou men, t 'zelve moeten houden voor een nuttelose herhaling van de Doop die nergens geboden word, Eindelijk missen al de Roomschen Sacramenten een of ander der eigenschappen die tot een Sacrament behoren.

81)

Van de Doop
Zes en twintigste Hoofdstuk

1 Hoe omschrijft men de Doop

Ant: Het is het eerste Sacrament des N: Testament waar aan de dopeling door indompeling of besprenging met water word betekend, en verzegeld een aanvankelijk deel genootschap aan de verdiensten van Christus tot doding van de zonden, en tot versterking van t 'geestelijk leven, en waardoor de dopeling plegtig verklaard dat hij de verdiensten van Christus daar toe aanneemd, daar toe aanneemd op hem betrouwd en een voornemen heeft om vrugten der bekering waardig voort te brengen

2 Welke is het uitwendig teken in deselve klaar of gemengd water

Ant: Zuiver water zo als de instelling luidt, daar dit t 'beste onze reiniging verbeeld.

3 Hoe moet dit water aan den dopeling toegediend worden, door indompeling of besprenging?

Ant: Dat is een vrij onverschillige zaak daar veele bewijzen voor en tegen kunnen gebragt worden men moet dit doen zo als voegzaamste is, en daar in koude landen de indompeling aan veele omslag en swarigheid onderhevig zou zijn, zo is het geoorlooft de zelve bij wyse van besprenging te gebruiken

4 Wat betekent t 'water in den Doop?

Ant: De afwasching der zonden door t 'bloed en de Geest Christus dit blijkt uit Hand: 22 vs 16

5 Is er ook een overeenkomst tussen het teken en de betekende zaak?

Ant: Ja insgelijks onze lichamen uiterlijk door water gereinigt worden, zo worden wij inwendig gereinigt door het bloed Christus en de Genade des H: Geest

6: In wiens naam moet men gedoopt worden en wat zegt zulks?

Ant: In die der geheele Drie Eenheid volgens de instelling, Matth 28 vs 19

7 Werkt De doop de afwassching der zonden zo dat deselve volkomen vergeving aanbrengt, van al die zonden welke voor deselve begaan zijn

82)

en wie beweerden zulks, en hoe wederlegd gij dit gevoelen?

Ant: Voor eerst, om dat de H: S: ons leert dat gelove en bekeering voorvereischten zijn in den dopeling, en dus ontvangt men niet eerst door den doop gemeenschap aan de ware Genade, Daar en boven indien de doop de vergeving der zonden aanbragt dan zou Gods genade aan deselve verbonden zijn dog dit strijd voor eerst tegen de vrijheid van God in het bedeele derzelve en ten andere tegen de ondervinding die leerd dat Gedoopten zijn verloren gegaan gelijk Judas en Simon de Tovenaar, terwijl anderen geloofd hebben, eer zij gedoopt zijn, als Zacheus, de Kamerling Lydia, Cornelius en de Stokbewaarders

8 Wat verzegeld de Doop aan den Dopeling?

Ant: De belofte des Evangelie en door deselve worden wy deelgenoten van t 'verbond der Genade

9 Is de Doop van Godlijke instelling?

Ant: Ja Dit leest men Matth 28 vs 19 Ook was al reeds te voren Johannis van God gezonden om te dopen

10 Door wie moet de Doop bediend worden?

Ant: Door de Leeraren der Kerk, en dat de bediening des Doops aan die des woords gehegt is leert Jesus Matth 28 vs 19

11 Mag zulks in tijd van nood niet door elk der tegenwoordig zijnde geschieden

Ant: Neen, dit gevoelen der Roomschen steunt op de valsche vooronderstelling, dat de doop tot onze zaligheid volstrekt noodzakelijk is t 'welk wij ontkennen, dog indien men in de onmoglykheid is van haar door een leeraar te doen verrigten is het geoorlooft en beter dan deselve geheel agter te laten

12 Aan wie moet den Doop bediend worden?

Ant: Aan al die geen die Christen worden en dus ledematen der kerk, dit steunt op t 'bevel van Christus, Matth 28 vs 19

13 Moet Men ook jonge Kinderen Dopen

83)

Ant: Ja want Christus zegt Matth 19 vs 14 den Koningrijk der Hemelen toe, zij hebben dus betrekking op het verbond der Genade, en desselfs goederen, derhalven ook op de doop als een teken en zegel van dat verbond, Daar en boven is insgelijks de besnijdenis aan kinderen van agt dagen bediend, dan

mag zulks ook omtrent den Doop geschieden, verder leeren wy dat in de eerste Christen tijden gehele huisgezinnen gedoopt zijn dus ook de kinderen, eindelijk leerd ons de kerkelijke geschiedenis dat in de twee eerste eeuwen, toen de leer nog op t 'onvervalscht was de kinderdoop is in gebruik geweest
14 Is de Doop noodzakelyk tot zaligheid?

Ant: Ja indien men deselve uit vrije wil versuim heeft zou desselfs versuim ons de zaligheid onwaardig maken, dog de klijne kinderen die geen schuld hebben dat de Doop aan hun niet bediend werde zijn daarom niet verloren Daar het tegen Gods barmhartigheid zou strijden hun hier voor onschuldig te straffen De Joden waren in t 'eigenste gevoelen aangaande, de kinderen die stierven eer zij besneden waren, David zeide van zijn kind voor de agste dag gestorven, ik zal tot hem gaan maar hij zal niet tot mij komen, ook heeft men meer voorbeelden van zulken die zonder Doop zalig zijn geworden, onder anderen dat van de bekeerde Moordenaar

15 Heeft deselve dan geen noodzakelijkheid?

Ant: Ja want Christus heeft ze bevolen maar uit t 'voorgaande wordt alleen bewezen dat indien men in de onmogelijkheid is deselve te ontfangen of sterft voor jaren van onderscheid bereikt te hebben, om deselve te eischen, men als dan zalig buiten de doop kan worden

16 Hoe dikwijls moet men gedoopt worden?

Ant: Maar eens, er is maar eene Doop Eph: 4 vs 5 en er is maar een intrede, in de kerk, en een wedergeboorte die ons door dit Sacrament verbeeld word

84)

Van t 'Avondmaal *Zeven en twintigste Hoofdstuk*

1 Hoe omschrijft gij t 'Heilig Avondmaal?

Ant: Het is die plegtigheid waar in de gelovigen brood en wijn nuttigen ter herinnering van t 'lijden van Christus en om tot teken te zyn der gemeenschap die zij met hem hebben

2 Welke zijn de uitwendige tekenen van t 'zelve?

Ant: Brood en Wijn

3 Moeten wij niet op t voorbeeld van Christus ongezuurd brood in t 'zelve gebruiken?

Ant: Daar er toen ter oorzaak van t 'Pascha der Joden geen ander brood voor handen was zo heeft Christus dit gebruikende willen leeren dat wij ons in dese na tijd plaats en omstandigheden schikken moeten

4 Wat oordeeld gij van de Ouwels die de Roomschen by t 'Avondmaal gebruiken?

Ant: Dat deselve geen voedsaam brood vertonen, daar en boven hebben wij een afkeer er van om dat de Ouwels aan bijgeloof haar oorsprong schuldig zijn

5 Moet het Avondmaal onder een of onder twee tekenen gegeven worden?

Ant: De Zaligmaker heeft deselve onder beide tekenen bediend, en gesegt ook van de wijn drinkt er alle van, en Paulus herhaalt een ieder beproeve zig zelve en eete also van dit brood en drinke van dese drinkbeker, dus is t 'ook geschied in de 14 eerste eeuwen des Christendoms, een eerst in de Kerkvergadering van Constans in 1414 is hier aan verandering gemaakt

6 Wat betekent het brood en de Wijn in t 'Avondmaal?

Ant: Het ligchaam van Christus dat voor ons geoffert en zijn bloed dat voor ons gestort is

7 Met wie hebben wij hier verschil en hoe is hun gevoelen?

Ant: Met de Lutherschen die stellen dat

85)

Christus aldaar waarlijk tegenwoordig is en onder de gedaante van brood en wijn uitgedeeld word, en met de Roomschen die stellen dat het brood en wijn van een geordend Priester geconsacreerd zijnde met een goede intentie in het ligchaam en bloed van Christus verandere, so dat de Substantie van brood en wijn weggenomen en de Substantie van Christus ligchaam en bloed daar voor in plaats gesteld

8 Hoe wederlegd gij het zelve?

Ant: Dit gevoelen strijd tegen de eerste instelling en de aart en natuur van een Sacrament volgens welke het teken en de betekende saak altijd van elkander moeten onderscheiden blijven, daar en boven indien wij dit stelden zouden wij onse zintuigen nergens meer in kunnen geloven en dese getuigen ons dat het brood en wijn niet veranderd ook zou het wreed zijn te stellen dat wij Christus lichamelijk opaten, Ook is het onmogelyk dat dit ligchaam op alle plaatsen gelijk en alle dagen weder genuttigd wordt en dat een kleine ouwel, in zig zou bevatten Christus zo groot als hy aan t

'kruis is, en dat hij in elk gedeelte hoe klein ook tegenwoordig is

9 Welk is dan de betekenis van de woorden *Want dit is mijn ligchaam* ?

Ant: Dat het zelve het teken is van het ligchaam Christus, zo als hij ook zelve zeide (doet dit ter mijner Gedagtenis) en het is reeds van ouds een spreekwijze geweest dat als men wilde zeggen *t 'betekent* men zeide *dat is* ook noemde Christus het nog de vrugt des wijnstoks na dat hij reeds de wijn gesegent had en dus was t 'niet verandert ook was zijn ligchaam toen nog in t 'geheel en hij kon zig zelve niet uitdeelen, insgelijks zeiden de Israeliten bij t 'uitdeelen des Pascha, dit is t 'brood dat onse Vaders gegeten hebben in Egipten 1 Cor 10 word gesegd van de Rotsteen die Christus verbeelde dat de Rotsteen Christus was. Nog heeft hij gesegd dat hij niet altoos met ons zoude zijn te weten hij niet (ligchamelijk) en dat hij in de hemel zou blijven tot de weder opregting aller dingen Hand: 3 vs 21

10 Welk is t 'overeenkomst tusschen het teken en de betekende zaak?

Ant: Dat gelyk het brood gebroken word en

86)

de wyn vergoten, dus ook het bloed Christus voor ons vergoten en zijn ligchaam gebroken

11 Waar vind gij de eerste instelling van t 'Avondmaal?

Ant: Matth 26 vs 20 Lucas 22 Marcus 14 vs 26. 1 Cor 11 vs 23

12 Met welk een oogmerk moet men Avondmaal houden?

Ant: Om zig te herinneren aan het lyden van Christus, onze dankbaarheid optewekken voor de weldaden die hy hier door [voor] ons verworven heeft, ons geloof te versterken en als een middel om in Godsvrugt te vorderen en dus in gemeenschap met hem te zijn

13 Wie zijn zij die dit Bondzegel nuttigen moeten?

Ant: Alle Christenen, het bevel van Christus doet dit tot mijner Gedagtenis is algemeen en raakt ieder zonder uitzondering

14 Kunnen alle menschen regt Avondmaal houden?

Ant: Neen alleen ware Gelovigen

15 Welke zijn de vereischten van een regtgeaard Avondmaal ganger

Ant: Hij moet zig eerst beproeven of hij een waar geloof en berouw over zijn zonden heeft, ware lust om voortaan zig tot Deugd en Godvrugt toe te leggen 1 Cor 11 vs 28 Een ieder beproeve zig selve en eete also van dit brood en drinke van dese beker, en men een vast voornemen hebben om de Gelofte die men op nieuws weder aangaat te houden

16 Hoe dikwijls moeten wij dit Bondzegel gebruiken?

Ant: Zo dikwijls als mogelijk is om hier door onze heiligmaking te bevorderen en zorgen dat wij in geen zonde vervallen die ons dit beletten

[87]

Acht en twintigste Hoofdstuk

Van de staat na dit leven

1 Welke zijn de weldaden die na dit leven zullen genoten worden?

Ant: De opstanding en het eeuwig leven

2 Wat vooronderstelt de opstanding?

Ant: Dat alle Adams nakomelingen sterven

3 Welke bewijzen hebt gij voor de sterfelijkheid aller menschen?

Ant: De dagelijksche ondervinding en de H S: t 'Is den mensche geset eenmaal te sterven en God heeft de dood als de straf der zonden gesteld

4 Waar in bestaat het sterven?

Ant: Dat het ligchaam van gevoel beroofd word en dus verstijfd niet langer in staat is om in vereeniging met de ziel werkzaam te zijn en aan verderf onderworpen wordt

5 Wij hebben reeds te voren de onsterfelijkheid der ziel bewezen, hoe veel wegen zijn er dan voor deselve na de dood des ligchaams te betreden?

Ant: Twee, een eeuwige gelukzaligheid voor die t 'goede betragt heeft en een eeuwige rampzaligheid voor de zondaar

6 Zal de ziele na de dood des ligchaams in een staat van gevoelloosheid of slaap overgaan?

Ant: Neen zij zal werkzaam zijn met bewustheid de ziel dog is een wesen altoos geneigd tot werkzaamheid ofschoon zij daar in somtijds door t 'ligchaam in belet word, hoe veel te meer zal dit dan geen plaats hebben, wanneer zij van dit beletsel bevrijd is daar en boven vertoond ons de Bijbel

de gestorvene steeds als werkzaam, Moses en Elias spraken met Christus op den berg Matth 17.

7 Worden de Zielen der Godvrugtigen aanstont[s] bij den dood ter hemel opgenomen?

Ant: Ja want Christus zeide tot de bekeerde moordenaar, heden zult gij met mij in t 'Paradijs zijn

8 Daalen de zielen der Godlosen aanstonds na de plaats hunner eindelose straf neder?

Ant Ja dit kan men bewijzen uit de gelijkenis van de rijke man van welk geseid word dat hij stierf, werd begraven en in de helle zijn oogen ophief Luc 16 vs 22 tot 31

87)

9 Is er dan geen vagevuur?

Ant: Neen hier spreekt de Bybel nergens van uit de boven genoemde plaatsen blykt het tegendeel ook word geseit Openb: 14 vs 13 Zalig zijn zy die in den Heere sterven van nu af aan, en dat de regtveerdigen zal ingaan in vrede zij zullen rusten op haar slaapsteden, en daar wij in Christus geregtveerdigt zyn, en hij volmaakt voor ons voldaan heeft, zo is Gods regtveerdigheid voldaan zo als hij dit zelfs zegt, Jes 43 vs 25 dat hy onse zonden niet meer gedenkt, verder word de dood 1 Cor 15-26 s 'menschen laasten vijand genoemd, hebben zij dus dese over wonnen dan is er voor de gelovigen geen strijd of onheil meer te vreessen

10 Is er ook geen voorburg der vaderen?

Ant: Neen de gelovige van t 'Oude Verbond hebben gelijk wy een beter vaderland verwacht t 'Hemelsche daar God haar Hebr 11 vs 16 een stad bereid hadde, men lese Psalm 73 vs 24 daar Azaph: zegt gij zult my leiden door uw raet, daarna zult gij my in uw heerlijkheit opnemen en hy noemd verders God zijn deel in eeuwigheit en de verwagting van Job Cap 19 vs 25 Ik weet mijn Verlosser leeft hij zal de laaste uit het stof opstaan, en na dat de wormen mijn huid doorknaagt zullen hebben zal ik met mijn vleesch God aanschouwen, daar en boven verklaard Petrus Hand: 15 vs 11 dat de gelovigen des O T: op gelyke wijze zijn zalig geworden als die des N Testament dus is dit een verdigtsel van laater tijden

11 Welke zal het lot onzer lichamen na den dood zijn?

Ant: Zij zullen ten laaste dagen door Gods almacht opgewekt worden verlevendigt en vereenigt worden met de zelve ziel die zij hier gehad hebben

12 Kunt gij de opstanding der zelve bewijzen?

Ant: Ja uit O en N Testament Dan: 12 vs 2 die in t 'stof der aarde slapen

88)

zullen ontwaken, dese ten eeuwigen leven en geenen tot versmading en eeuwig afgrijzen Joh 5 vs 28-29 de ure komt in welke alle die in de graven zijn zijne stemme zullen hooren, en zullen uitgaan die het goede gedaan ter opstandings des levens en die het kwade gedaan heeft ter opstanding der verdoemenisse, Hand: 24 vs 15 dat er eene opstanding der doden zal wesen beide der regtveerdigen en onregtveerdigen, en nog veele andere plaatsen, daar en boven hebben wij verscheidene voorbeelden van opgewekte dooden bisonder dat van Christus, want gelyk hij leeft zullen wij leven en hij die Christus uit den doden opgewekt heeft zal ook onse doden lichamen opwekken

13 Wanneer zal deselve plaats hebben?

Ant: Wij en weten de tijd niet, Christus segt dat deselve zal komen als een dief in de nagt, dog na de voorseggingen moeten er nog veele tekens en gebeurtenissen vooraf gaan

14 Wie zullen opstaan?

Ant: Al die geen er van het begin der wereld af gestorven zijn,

15 Met welke lichamen zullen wij opstaan

Ant: Met het zelve wij hier beneden gehad hebben, dit blijkt voor eerst uit het zeggen van Job Cap 19 vs 25-26 ten tweede uit het voorbeeld van Christus die met zijn eigen ligchaam opgestaan is en aan wien wij volgens Phil: 3 vs 21 moeten gelykformig worden, eindelijk vorderd de Goddelijke regtveerdigheid dat het zelve ligchaam dat gestreden heeft beloond en t 'zelve ligchaam dat gezondigt heeft gestraft worde

89)

dog indien het in wesen veranderde, kon het niet een opwekking, maar een schepping genoemd worden

17 Hoe zal t 'gaan met hun die de dag der opstanding zullen beleven?

Ant: Zij zullen veranderd worden en in de zelve staat gebragt worden, als de opgewekte lichamen, dit leert Paulus 1 Cor 15 vs 51

18 Wat zal er aanstonds op de opstanding volgen?

Ant: Het laatste Oordeel

19 Hoe bewijst gij dat er zulk een Oordeel zal wesen?

Ant: De reden leert ons dat God regtvaardig is t 'goede beloont, t 'kwade straft, en daar het hier in dit leven de kwade somtijds wel gaat en de goede ongelukkig is, zo moet er een tijd zyn wanneer een iegelijk geoordeeld zal worden na zijn werken en de H: S: leert dit 2 Cor 5 vs 10 Wij alle moeten geopenbaart worden voor den rigterstoel Christus op dat een iegelijk weg drage t 'geen hij gedaan heeft, t 'zij goed t 'zij kwaad Pred: 12 vs 14 God zal ieder werk met al dat verborgen is in t 'gerigte brengen t ' zij goed t 'zij kwaad, en nog [op] veele andere plaatsen wordt dit gesegt

20 Wie zal de Rigter in het zelve zijn?

Ant: Christus zo als hij dit zelve gesegt heeft Matth 25 vs 31 tot 46 en Hand: 17 vs 31 God heeft eene dag gesteld in welke hij de werelt regtveerdig zal oordeelen door de man die hij daar toe verordineert heeft

21 Wie zullen in het zelve geoordeelt worden

Ant: Alle menschen zonder onderscheid dit blijkt uit bovenstaande plaatsen

22 Waar over zal dit oordeel gaan?

Ant: Over al s 'menschen verrigtingen wederom bewesen uit de zelve plaatsen en Jesus segt dat al wij gedaan hebben in t 'verborgen ons in t 'openbaar vergolden zal worden

23 Zullen alle menschen na de zelve regel en rigtsnoer geoordeeld worden

90)

Ant: Neen daar God volmaakt regtveerdig is zal een iegelijk geoordeeld worden na de vermogens en middelen hem gegeven, die veel gegeven is zal veel gevraagd worden Luc 12 vs 47-48 Al die zonder de wet gesondigt hebben zullen ook zonder de wet geoordeeld worden, en Christus zeide tegen de ongelovige Joden dat het Tyrus en Sidon, Sodom en Gomorha verdraaglijker dan hun zou vallen in de dag des oordeels Matth 11 vs 21-29

24 Hoe veelerlei zal het vonnis zijn dat de rigter zal uitspreken?

Ant: tweederlei eerst aan de regtveerdigen, komt gij gesegende mijns Vaders beerft het koninkrijk dat u bereit is voor de grontlegging der werelt Matth 25 vs 34, en aan de verdoemden gaat weg van mij vervloekte in t 'eeuwige vuur dat de duivel en zijn Engelen bereit is.

25 Waar in zal de straffe der Godlosen bestaan?

Ant: Dat zij verstoken van alle genoegens en onder Gods toorn zullen zijn, in sware pijn en t 'geselschap der Duivelen en alle Godtlosen berooft van Gods aanschijn, Ziet de gelykenis van de rijke man en Lazarus Luc 16 vs 23-31

26 Zal dan niet de gehele mensch na ziel en ligchaam vernietigt worden?

Ant: Neen dit blijkt uit Matth: 11 vs 21-24 en lucas 12 vs 47-48 dat de eene swaarder straffe dan de ander zal ontvangen, en Matth 25 vs 46 dat de Godtlosen zullen gaan in de eeuwige pijn daar meest altoos d 'eeuwige verdoemenis der Godtlosen tegen over t 'eeuwig geluk der Godvrughtigen gesteld word, dus heeft er geen vernietiging plaats

27 Waar door zal de straffe der Godlosen nog verswaard worden?

Ant: Voor eerst door de plaats daar zij zig zullen bevinden, die in de H S: genoemd word de helle de buitenste, de vurigen oven, de plaats daar wening zal zijn en knersinge der tanden, ten tweede door t 'geselschap zijnde dat der duivelen en mede verdoemden, en ten derde door haar duurzaamheid welke eeuwig zijn zal en zij dus van alle hoop beroofd zullen zijn

28 Waar in zal het geluk der regtveerdigen bestaan?

Ant: In eene voor ons nog onbegrijpelijke kennis en beschouwing van God en zyn werken, eeuwig te verkeerren met hem Jesus de hylige engelen alle Hijligen en volmaakte regtveerdigen, en nog

91)

van alle onvolmaaktheden van dit tegenwoordige leven Openb 21 284

29 Waar door zal hun geluk nog vergroot worden?

Ant: Ingelijks door de plaats hunner woning dese word genoemd de hemel der hemelen de Stad die fondamenten heeft, het nieuw Jerusalem, het huis van Jesus vader het Paradys etc ten tweede door t 'geselschap eindelijk door hare duurzaamheid die eindeloos zal zijn, en dus alle aardsche geluk overtreffen

Bijlage ⁶

Den abt Raijnal den auteur is D'anquetil in zijn Etablissemens dans des deux Indes noemt Wilde Volkeren Welke geen godheijd erkenden. - onmoogelijkheid volgens mijn en oude stelling - daer men t goede aanbid - en t kwade om ons geen kwaad te doen.

J:G: Van Ittersum tot Reelaer

⁶ De tekst staat op een apart, ingeplakt papiertje.

Eerder is in deze serie verschenen:

1	DIERBARE LAURA Brieven van Rudolf Sandberg 1823 – 1830	14.-
2	HOOGH WEL GEBOREN HEER EN NEEF Brieven van de patriot Adolf Warner van Pallandt tot Zuthem 1782 – 1787
Digitale uitgave	5.-
3	NAAR PARIJS Een reisverslag van enige Zwolse heren naar de Franse hoofdstad 1777	7.⁵⁰
4	LIEVE NAATJE Brieven van Elsje Feith aan Naatje Siertsema, en andere familieleden	8.⁵⁰
5	EENE REYSE NA VLAANDEREN EN BRABAND Een reisverslag van Lambertus Nilant uit 1768	8.⁵⁰
6	AEN ALLE VRINDEN MET RESPECT Correspondentie van familie Nilant 1698 - 1762	9.-
7	VAN FOLIO TOT DUODECIMO Negen particuliere Zwolse bibliotheken	10.-
8	VERLOREN HUISELIJK GELUK Gedichten en overpeinzingen 1795 - 1817	7.⁵⁰
9	BANKROET De ondergang van Johan Willem Simon baron van Haersolte 1810	17.⁵⁰
10	GELIEVE HET DAER HEEN TE DIRIGEREN...
De brieven van Willem V aan Arend Sloet tot Tweenijenhuisen 1771 - 1785	9.-
11	ALLER TREFFENDST EN STOUT De huwelijksreis van J.C. baron van Haersolte naar Duitsland, Zwitserland en Italië in 1837	6.-
12	BROEDER IN APOLLO Brieven en alba amicorum van Zwolse dichters 1800 - 1840	12.-
13	EEN GROTE TOUR Hendrick Jordens in Engeland, Frankrijk, Zwitserland en Duitsland 1684 - 1685	10.-
14	LEVENSBERICHT De autobiografie van J.F. Serrurier 1771 - 1844	11.-
15	EEN HELE COURANT De correspondentie van de familie Bangeman 1804 - 1881	11.-
16	REISEBOEK Vijftien reisverslagen van de jonge graaf van Rechteren Limpurg 1804 - 1813
Digitale uitgave	5.-
17	DE GEWIGTIGSTE GEBEURTENISSEN Het studentendagboek van Adolph F.L. graaf van Rechteren Limpurg 1814-1817	12.-
18	OVER GROTE KEIEN NAAR PARIJS
De huwelijksreis van graaf van Rechteren Limpurg 1824	7.-
19	LIEVE PAPA! Brieven van W.B. Blijdenstein, bankier te Londen aan B.W. Blijdenstein, bankier te Amsterdam 1895-1907	14.-
20	AANGENAME RENCONTRES Drie reisherinneringen aan de Rijn 1821, 1840 en 1865	8.-
21	PERROKIETEN EN PAPAGAYEN, PAPAIJERS EN PISANGS
Een reis om de wereld 1824 - 1826	7.-

22	SCHOUWSPLEN Een reis naar de Middellandse Zee 1834	8.-
23	HET ANKER WORDT GELIGT Brieven vanuit de hele wereld van J.C. baron van Haersolte 1824 - 1834	Digitale uitgave 5.-
24	HERINNERINGEN AAN DUITSLAND
Harzgebergte 1856, Taunusgebergte 1872, Baden-Baden 1902	9.-
25	EN ROUTE Drie reisjournalen van Rudolphina gravin van Rechteren 1827, 1836 en 1838	9.⁵⁰
26	EER EN LUISTER Het proces om de havezate Haerst 1786 - 1803	9.⁵⁰
27	TAL VAN BERGEN EN BOSSCHEN
Een reis naar Saksen, Bohemen en het Thüringerwoud 1876	8.-
28	GEFNUIKTE AMBITIES Geen geld en eer voor onwettigen 1834-1900	10.-
29	EEN WAARLYK PRACHTIG LANDSCHAP Een reis door Graubünden en Glarus 1875	8.-
30	AFGEZEIJLD Een commissie naar Staats-Vlaanderen 1783	7.-
31	ONBESCHRYFELYK GROOTSCH Een wandeling door Zwitserland 1869	9.-
32	WILDROMANTISCH Een tocht door Beieren, Tirol en Oostenrijk 1878	8.-
33	EEN ALLERDROEVIGST TREURTONEEL
Een mislukte reis naar Noord-Amerika 1783	7.-
34	EEN ONAFHANGELIJK WIJS EN ALMAGTIG WESEN
De geloofsbelijdenis van Margaretha Isabella van Ittersum tot Relaer 1801	Digitale uitgave 5.-

O V E R I J S S E L S E H A N D S C H R I F T E N

Te bestellen bij Streng, Woesterweg 5, 8162 RW EPE
T 0578 614388 **M** jcestreng@planet.nl **W** strenghansenpublicaties